EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Ghid privind jurisprudența Convenției europene a drepturilor omului

Proteste în masă

Actualizat la 28 februarie 2025

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact: *cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri*, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații referitoare la traducerile în curs de realizare ale ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista *Traduceri în curs*.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză. Este actualizat periodic, data cea mai recentă fiind 28 februarie 2025. Acesta poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa *https://ks.echr.coe.int*. Pentru informații actualizate despre publicații vă rugăm să vizitați contul de X al Curții*https://x.com/ECHR_CEDH*.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2025

Cuprins

Cuprins 3

În atenția cititorilor 5

Introducere 6

I. Libertatea de întrunire (art. 11) 6

A. Aplicabilitate 6

B. Forme de ingerință 10

1. Refuzul de a autoriza o adunare 10
2. Arestarea preventivă pentru a împiedica participarea la o adunare și refuzul accesului 11
3. Dispersarea unei adunări și recurgerea la forță 11
4. Sancțiuni în urma unei demonstrații 12

C. Legalitate 12

D. Scop legitim 14

E. Necesară într-o societate democratică 14

1. Refuzul de a autoriza o adunare și dispersarea unei adunări neautorizate 15
   a. Refuzul de a autoriza o adunare 15
   b. Dispersarea unei adunări neautorizate 16
2. Sancțiuni în urma unei demonstrații 17
3. Arestare preventivă pentru a împiedica participarea la o adunare 19

F. Obligații pozitive 19

1. Protejarea participanților împotriva violențelor 19
2. Obligația procedurală de a ancheta 21

G. Restricții pe o bază discriminatorie 21

II. Libertatea de exprimare (art. 10) 22

A. Aplicabilitate 22

B. Forme de ingerință 23

1. Blocarea utilizării Internetului 23
2. Ingerință în acoperirea de către mijloacele de informare în masă a unui eveniment 23
3. Sancțiuni pentru strigarea de sloganuri/discursuri ținute în timpul protestelor 24

C. Legalitate 24

D. Scop legitim 25

1. Protecția securității naționale și apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor 26
2. Protecția reputației sau a drepturilor altora 26
3. Protecția moralei 26

E. Măsură necesară într-o societate democratică 27

III. Dreptul la viaţă (art. 2) 29

A. Aspect material 29

B. Aspectul procedural 30

IV. Interzicerea torturii și a tratamentelor inumane ori degradante (art. 3 din Convenție) 31
A. Aplicabilitate 31
B. Aspectul material 33
C. Aspectul procedural 34

V. Dreptul la libertate și la siguranță (art. 5) 36
A. Lipsire de libertate 36
B. Legalitate 38
C. Motive ale justificării prevăzute la art. 5 § 1 38
D. Garanții pentru persoanele lipsite de libertate 41

VI. Dreptul la un proces echitabil (art. 6) 42
A. Aplicabilitate 42
B. Garanții ale unui proces echitabil 43

Lista cauzelor citate 45

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Prezentul ghid analizează și rezumă jurisprudența în temeiul diverselor articole ale Convenției europene a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”) referitoare la Protestele în masă. Trebuie citit în coroborare cu ghidurile privind jurisprudența, elaborate pe articole, la care face trimitere în mod sistematic.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, îmbunătățind astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC),nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu impune „o responsabilitate comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

* Jurisprudența citată poate fi în una sau în cele două limbi oficiale (engleză și franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.
Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Prezentul ghid analizează jurisprudența Curții și rezumă principiile relevante ale Convenției privind problema protestelor în masă, înțelese ca forme de întrunire sau adunări de mare amploare.

2. În jurisprudența Curții, nu orice adunare constituie un protest, deși un protest este cel mai des restricționat tip de adunare și, prin urmare, constituie cel mai frecvent obiectul cererilor adresate Curții în temeiul art. 11 și/sau 10 din Convenție. Deși Curtea nu a stabilit în jurisprudența sa o definiție strictă a ceea ce constituie „proteste în masă", a examinat diferite forme de adunări care au constituit „proteste în masă masive" [a se vedea de exemplu, *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018; *Alekseiev împotriva Rusiei*, 2010; *Șapovalov împotriva Ucrainei*, 2012; *Virabian împotriva Armeniei*, 2012; *Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 148; *Işıkırık împotriva Turciei*, 2017].

3. Prezentul ghid oferă o imagine de ansamblu a jurisprudenței Curții privind drepturile participanților în temeiul art. 10 și 11 și al altor articole din Convenție (precum și al art. 2, 3, 5 și 6) în diferite etape ale protestului, inclusiv organizarea, participarea și, după caz, urmărirea penală ulterioară. Cauzele citate în ghid nu privesc în mod necesar „proteste în masă": cu toate acestea, conțin principii juridice și raționamente deosebit de relevante în contextul „protestelor în masă".

I. Libertatea de întrunire (art. 11)

Art. 11 din Convenție[1]

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat."

A. Aplicabilitate

4. Potrivit jurisprudenței Curții, dreptul la libertatea de întrunire pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică, astfel că nu trebuie interpretat restrictiv [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 91; Taranenko împotriva Rusiei, 2014, pct. 65].

5. Dreptul la libertatea de întrunire pașnică se referă atât la adunări private, cât și la adunări în locuri publice, fie statice, fie sub forma unei procesiuni. Dreptul poate fi exercitat de către participanți individuali și de către persoanele care organizează adunarea (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 56; *Barraco împotriva Franței*, 2009, pct. 41; *Yılmaz Yıldız și alții împotriva Turciei*, 2014, pct. 41).

6. În plus, dreptul la libertatea de întrunire include dreptul de a alege ora, locul și modalitățile întrunirii, în limitele stabilite la art. 11 § 2 (*Sáska împotriva Ungariei*, 2012, pct. 21-23).

7. Cu toate acestea, art. 11 din Convenție protejează doar dreptul la „întrunire pașnică". Acesta nu acoperă o demonstrație în care organizatorii și participanții au intenții violente [*Navalnîi împotriva*

1. A se vedea *Ghid privind art. 11 din Convenția europeană a drepturilor omului: Libertatea de întrunire și de asociere*.

Rusiei (MC), 2018, pct. 98, și *Ter-Petrosian împotriva Armeniei*, 2019, pct. 53]. Protecția oferită în temeiul art. 11 se aplică, așadar, tuturor adunărilor, cu excepția celor în care organizatorii și participanții au intenții violente, incită la violență sau resping în orice alt mod fundamentele unei societăți democratice (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 37; *Gün și alții împotriva Turciei*, 2013, pct. 49; *Taranenko împotriva Rusiei*, 2014, pct. 66). Acest lucru poate viza chiar și adunările care implică un comportament obstrucționist sau perturbator, în măsura în care nu au existat intenții sau comportamente violente sau îndemnuri la violență (*Laurijsen și alții împotriva Țărilor de Jos*, 2024, pct. 54-59).

8. În orice caz, o persoană nu încetează să se bucure de dreptul la libertatea de întrunire pașnică din cauza unor acte de violență sporadice sau a altor infracțiuni comise de alte persoane în cursul unei demonstrații, dacă persoana în cauză își păstrează intențiile și comportamentul pașnice (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 155).

9. În această privință, în cauza *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 491, care privea protestul din Piața Maidan din Ucraina, Curtea a explicat că, pentru a stabili dacă un reclamant se poate prevala de protecția art. 11, ia în considerare următorii factori: (i) dacă se intenționa ca întrunirea să fie una pașnică sau dacă organizatorii aveau intenții violente; (ii) dacă reclamantul a demonstrat intenții violente atunci când s-a alăturat întrunirii; și (iii) dacă reclamantul a cauzat altcuiva vătămări corporale (a se vedea, de asemenea, *Çiçek și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 136).

10. În fapt, în *Șmorgunov și alții*, pct. 495-505, Curtea a considerat că era important să observe că existau indicii ample potrivit cărora recursul rapid al autorităților la forță excesivă și uneori brutală împotriva protestatarilor, inclusiv cazuri de detenție nejustificată (cu încălcarea art. 3 și 5 din Convenție), pare să fi perturbat desfășurarea inițial pașnică a protestului și a avut ca rezultat, dacă nu chiar a contribuit la o escaladare a violențelor. Curtea a constatat în special că protestatarii, care intenționau inițial să organizeze o manifestație pașnică neîntreruptă, dar au fost întâmpinați cu forță disproporționată de către poliție, se bucurau de protecția conferită de art. 11, în pofida faptului că se implicaseră într-un protest obstructiv, ocupând o parte din piața centrală a capitalei. În plus, deși unii protestatari au participat la proteste care au implicat ciocniri mult mai violente între poliție și protestatari, Curtea a considerat că protestul lor era protejat de art. 11, întrucât nu existau probe care să demonstreze că, în timpul participării lor la proteste, reclamanții intenționaseră să săvârșească sau să se angajeze în acte de violență sau să opună rezistență poliției (a se vedea, de asemenea, *Luțenko and Verbițki împotriva Ucrainei*, 2021, §§ 112-114).

11. În acest context, trebuie, de asemenea observat că, în *Dareskizb Ltd împotriva Armeniei*, pct. 52-63, manifestații care au dus la tensiuni puternice ce pot fi considerate ca tulburări grave ale ordinii publice, Curtea a respins invocarea de către Guvern a art. 15 pentru derogarea de la mai multe drepturi – în special cele garantate prin art. 10 și 11 (*Ibidem*, pct. 45-46). A constatat, în special, că Guvernul nici nu a demonstrat de o manieră convingătoare, și nici nu a susținut cu probe, afirmația conform căreia manifestațiile, care, mai mult, au dus la o intervenție în forță a poliției, puteau fi considerate ca un pericol public „ce amenință viața națiunii”, în sensul art. 15 din Convenție.

12. În plus, de exemplu, în *Annenkov și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 122-129, deși au existat două cazuri de conflicte, inclusiv o altercație între anumiți protestatari și agenții de securitate angajați de o societate privată, nu s-a stabilit că ar fi avut un caracter violent comportamentul reclamanților. Nimic nu a arătat că reclamantul însuși a participat la această altercație sau că s-a comportat în alt mod violent. Curtea nu a considerat comportamentul incriminat, pentru care unii dintre reclamanți au fost considerați responsabili, că a fost de o astfel de natură și de gravitate încât participarea lor la demonstrație să iasă din sfera de aplicare a protecției dreptului la libertatea de întrunire pașnică, în temeiul art. 11 din Convenție. În *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 82-85, deși a observat că acțiunea de protest a reclamanților în clădirea unui tribunal a condus la perturbarea ordinii publice și a desfășurării normale a procedurilor judiciare, Curtea a pus accentul pe faptul că nu a existat nicio intenție violentă sau comportament violent din partea reclamanților.

13. În schimb, în *Razvozjaiev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udalțov împotriva Rusiei*, 2019, pct. 284, primul reclamant a fost găsit vinovat de faptul că a incitat mai multe persoane să rupă cordonul poliției, iar martorii au confirmat că avusese intenția de a face acest lucru. Dat fiind că ruperea cordonului poliției a condus la escaladarea violențelor într-un moment crucial și a declanșat altercații, Curtea a considerat că actele deliberate ale primului reclamant nu intrau în sfera noțiunii „întrunire pașnică", protejată de art. 11. Prin urmare, a respins capătul de cerere al primului reclamant ca fiind incompatibil *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției.

14. În ceea ce privește întrebarea dacă organizatorii și participanții „au respins bazele unei societăți democratice", Curtea a considerat în *Makaraşvili și alții împotriva Georgiei*, 2022, pct. 91-93 și 103, care privea blocarea de către protestatari a accesului la clădirea Parlamentului, că, având în vedere conceptul autonom de „întrunire pașnică", această întrebare nu trebuie să fie asimilată cu cea a legalității în temeiul dreptului intern. În cauza în discuție, deși adunarea în litigiu a blocat clădirea Parlamentului și a avut ca scop să obstrucționeze procesul legislativ printr-o formă de protest, acesta era menit să exprime idei politice și să consolideze procesele democratice din țară. Astfel, având în vedere legătura strânsă dintre libertatea de întrunire garantată de art. 11 și libertatea de exprimare garantată de art. 10, Curtea a admis că adunarea în cauză, chiar dacă a folosit o formă de protest obstructivă, nu trebuie în mod necesar să fie considerată ca reprezentând o respingere a fundamentelor unei societăți democratice. Cu toate acestea, Curtea a considerat că actul intenționat de a obstrucționa cursul normal al vieții cu scopul de a perturba serios activitățile desfășurate de Parlament ar putea avea implicații pentru orice evaluare a „necesității" ingerinței care trebuie efectuată în temeiul celui de-al doilea paragraf al art. art. 11. În această din urmă privință, în privința celor doi reclamanți care au blocat drumul în timpul poliția încerca să redeschidă accesul la clădirea Parlamentului, Curtea a constatat că sancțiunile privative de libertate nu au fost disproporționate.

15. În cauza *Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, în care reclamanții blocaseră o autostradă în cadrul unei greve și fuseseră condamnați pentru obstrucționarea traficului, Curtea a considerat că art. 11 era aplicabil în lipsa intenției violente (pct. 81).

16. În *Drozd împotriva Poloniei*, 2023, pct. 63, Curtea a constatat că o interdicție de un an impusă membrilor unei mișcări civice informale în ceea ce privește intrarea în Parlament, pentru că afișaseră un banner în timpul unei demonstrații pașnice în afara clădirii, a reprezentat o ingerință în libertatea de exprimare a acestora. În ceea ce privește faptele din această cauză, Curtea a constatat o încălcare a art. 10, în principal pe baza lipsei unor garanții procedurale adecvate în ceea ce privește impunerea interdicției în discuție.

17. Organizațiile fără personalitate juridică pot, de asemenea, să sesizeze Curtea în temeiul art. 11. În *Hyde Park și alții împotriva Moldovei (nr. 3)*, 2009, pct. 5-16, la momentul demonstrației neautorizate care a dat naștere cererii, organizația reclamanților era înregistrată. Organizația a decis ulterior radierea, din cauza presupuselor presiuni și intimidări din partea statului. Curtea a considerat că faptul că nu era înregistrată nu afecta calitatea procesuală a Hyde Park.

18. Întrunirile pașnice acoperă diverse forme și tipuri. Curtea a constatat că art. 11 era aplicabil în cazul întrunirilor cu caracter fundamental social:

- „flash mob-uri" (*Obote împotriva Rusiei*, 2019);
- întrunirea unei organizații într-o cafenea privată (*Emin Huseinov împotriva Azerbaidjanului*, 2015);
- reuniuni bi-comunitare (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003);
- adunări culturale [*The Gypsy Council și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2002];
- reuniuni cu caracter religios și spiritual (*Barankevici împotriva Rusiei*, 2007);
- conferințe de presă, procesiuni și proteste sit-in (*Hakim Aydın împotriva Turciei*, 2020, pct. 50).

- protest neviolent în clădirea unui tribunal (*Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022);

19. Cu toate acestea, Curtea a constatat că art. 11 nu este aplicabil în cazul refuzului de a acorda cetățenia unui lider al unei mișcări de protest împotriva politicii lingvistice a guvernului, întrucât refuzul nu a afectat hotărârea reclamantului de a vorbi și de a participa la dezbateri privind chestiuni de interes public (*Petropavlovskis împotriva Letoniei*, 2015, pct. 75-87).

20. În plus, potrivit jurisprudenței Curții, clasificarea și reglementarea unei demonstrații în temeiul dreptului național nu au nicio influență asupra aplicabilității art. 11. Acestea sunt relevante numai după ce Curtea concluzionează că o demonstrație intră în sfera de aplicare a protecției, pentru o examinare ulterioară a obligațiilor negative ale statului (dacă o restricție adusă libertății protejate este justificată în temeiul art. 11 § 2), precum și pentru o evaluare a obligațiilor pozitive ale statului (dacă acesta din urmă a păstrat un just echilibru între interesele concurente aflate în joc) [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 99].

21. În sfârșit, trebuie observat că jurisprudența Curții stabilește o distincție cu privire la aspectul dacă o anumită chestiune trebuie examinată în temeiul art. 10 sau al art. 11.[2] Unul dintre criteriile distinctive menționate de Curte este acela că, în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire, participanții nu doresc doar să își exprime opinia, ci și să o facă împreună cu alții (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 91). În plus, în *Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 42, Curtea a subliniat că unul dintre obiectivele libertății de întrunire este acela de a asigura un forum pentru dezbateri publice și exprimarea deschisă a protestului. Protecția exprimării opiniilor personale, asigurată de art. 10, este unul dintre obiectivele libertății de întrunire pașnică, consacrată la art. 11 din Convenție.

22. Astfel, Curtea a examinat, în temeiul art. 10, punerea în mișcare a acțiunii penale asupra celor care solicită sprijin pentru proteste neautorizate prin publicarea unei postări pe Internet (*Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019, pct. 77-90). În *Butkevici împotriva Rusiei*, 2018, pct. 122, Curtea a considerat adecvat să examineze în temeiul art. 10 cererea introdusă de un jurnalist judecat și condamnat pentru că nu a cooperat cu poliția în timp ce acoperea un summit G4, luând în considerare principiile generale pe care le stabilise în contextul art. 11 din Convenție. În mod similar, în *Bumbeș împotriva României*, pct. 69-70, Curtea a considerat că o scurtă acțiune spontană de protest organizată de un activist de mediu, la care au participat în total patru persoane, constituia mai cu seamă o exprimare, motiv pentru care era mai adecvat să fie examinată în temeiul art. 10 interpretat în lumina art. 11 din Convenție.

23. În schimb, atunci când conținutul capătului de cerere al reclamanților privește o condamnare pronunțată pentru organizarea de adunări pașnice, Curtea examinează capătul de cerere numai în temeiul art. 11 (*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei*, 2015, pct. 85). În acest context, art. 10 trebuie considerat *lex generalis* în relație cu art. 11, care este *lex specialis* având prioritate pentru întruniri (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 35; *Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, pct. 101; *Hakim Aydın împotriva Turciei*, 2020, pct. 41).

24. În *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 68, care privea un protest în clădirea tribunalului, Curtea a constatat că respectiva cauză trebuie examinată în temeiul art. 11 (examinat în lumina art. 10), având în vedere că plângerea reclamanților nu privea doar faptul că au fost împiedicați să facă o declarație, ci mai ales intervenția poliției în ceea ce privește acțiunea lor de protest, care a dus la scoaterea lor forțată din clădirea tribunalului.

25. În *Peradze și alții împotriva Georgiei*, 2022, pct. 33, care privea o demonstrație împotriva unui proiect de construcție în care reclamanții afișaseră bannere cu un slogan obscen și au fost sancționați din cauza conținutului bannerelor pe care le afișaseră în timpul demonstrației, Curtea a considerat că această cauză trebuie examinată în temeiul art. 11, examinat în lumina art. 10 din Convenție.

2. A se vedea Secțiunea I.B *Ghid privind art. 11 – Libertatea de întrunire și de asociere*.

B. Forme de ingerință

26. Curtea a afirmat că termenul „restrângeri” de la art. 11 § 2 trebuie interpretat în sensul că include atât măsurile luate înainte sau în timpul desfășurării adunării publice, cât și pe cele luate după aceasta (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 39). Formele de ingerință indicate mai jos sunt cel mai frecvent prezente în contextul protestelor în masă.

1. Refuzul de a autoriza o adunare

27. Curtea nu a considerat că instituirea unor proceduri administrative preliminare (o obligație de notificare sau de solicitare a unei autorizații) contravine principiilor consacrate la art. 11 din Convenție, cu condiția ca acestea să nu reprezinte un obstacol ascuns în calea libertății de întrunire pașnică protejată de Convenție (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 37).

28. Statele beneficiază de o marjă largă de apreciere în stabilirea modalităților procedurii, cu condiția ca toate cerințele formale anexate procedurii să fie „formulate cu suficientă precizie” și să nu „reprezinte un obstacol ascuns în calea libertății de întrunire pașnică” în temeiul art. 11 (*Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 422). Astfel, de exemplu, o legislație care urmărește păstrarea unui just echilibru între interesele concurente ale celor două grupuri opuse care doresc să organizeze demonstrații în același timp și în același loc nu este în sine contrară art. 11, cu condiția să nu reprezinte un obstacol ascuns în calea libertății de întrunire pașnică (*Csiszer și Csibi împotriva României*, 2020, pct. 105).

29. Cu toate acestea, aplicarea automată și inflexibilă a termenelor pentru notificarea adunărilor publice și existența unui interval mare de timp între expirarea termenului de notificare și data planificată a adunării poate constitui o ingerință inutilă în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire (*Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 456).

30. În ceea ce privește cerința de a fi „formulat cu suficientă precizie”, în *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 121-128, Curtea a constatat că dreptul intern era ambiguu în privința faptului că termenul de cinci zile pentru depunerea notificării se referea la trimiterea sau la primirea notificării și, prin urmare, organizatorii ar fi trebuit să fie scuzați pentru interpretarea greșită a legii. În plus, Curtea a observat că organizatorii nu au așteptat până în preziua evenimentului, ci au postat notificarea în prima zi a termenului prevăzut și, prin urmare, au depus un efort rezonabil pentru a respecta cerința foarte dificilă prevăzută de dreptul aplicabil.

31. În *Uzunget și alții împotriva Turciei*, 2009, pct. 50, Curtea a constatat că cerința de a notifica autoritățile cu 72 de ore înainte de eveniment nu a constituit un obstacol ascuns în calea dreptului la libertatea de întrunire pașnică, astfel cum este protejat de Convenție.

32. Curtea a acceptat, de asemenea, că statele contractante pot impune limite pentru desfășurarea unei demonstrații într-un anumit loc, din motive legate de siguranța publică (*Malofeieva împotriva Rusiei*, 2013, pct. 136; *Disk și Kesk împotriva Turciei*, 2012, pct. 29). Totuși, această măsură constituie, de asemenea, o ingerință care trebuie examinată din perspectiva criteriului proporționalității.

33. De exemplu, în *Berladir și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 47-51, administrația municipală a acordat autorizația de a organiza o demonstrație, dar a condiționat-o de desfășurarea într-o locație diferită și pentru o durată mai scurtă, faptă considerată de Curte ca fiind o ingerință în exercitarea libertății de întrunire pașnică a reclamanților.

34. Curtea a considerat că, deși o demonstrație poate fi ilegală în lipsa notificării sau fără o autorizare prealabilă, situația ilegală nu ar trebui să încalce esența dreptului sau să justifice o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 99-100, și *Cisse împotriva Franței*, 2002, pct. 50].

35. În plus, în anumite cauze, refuzul de a autoriza o adunare poate constitui o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire chiar și atunci când adunarea are loc conform planificării (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007).

36. În jurisprudența Curții există și cauze în care autorizațiile au fost anulate în ultimul moment. În *Mahmudov împotriva Rusiei*, 2007, pct. 55-56 și pct. 71, în preziua demonstrației, autoritățile locale au anulat autorizația pentru adunarea respectivă motivând că era de așteptat să apară un „val de activități teroriste". Curtea a confirmat că anularea autorizației a constituit o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire pașnică al reclamantului.

37. În *Hyde Park și alții împotriva Moldovei (nr. 5 și 6)*, 2010, pct. 41, reclamanții nu au respectat ordinul care autoriza adunarea și doi dintre reclamanți au fost arestați, întrucât autorizația nu conținea numele lor. Curtea a constatat o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire pașnică a reclamanților, întrucât arestările i-au împiedicat să participe la demonstrație.

2. Arestarea preventivă pentru a împiedica participarea la o adunare și refuzul accesului

38. Refuzul de a permite unei persoane să călătorească pentru a participa la o adunare constituie o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire al unei persoane. În *Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, pct. 102, în drumul lor către o demonstrație, reclamanții au fost arestați și ținuți în detenție pe toată durata summit-ului G8. Curtea a constatat că reclamanții fuseseră împiedicați să participe la demonstrațiile pe care intenționau să le desfășoare împotriva summit-ului respectiv. În mod similar, arestarea reclamantului pe un aeroport pentru a-l împiedica să urce la bord și care l-a făcut să piardă mitingul la care intenționa să participe a constituit o ingerință în dreptul său la libertatea de întrunire (*Kasparov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 66-67).

39. În *Alıcı și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 48, Curtea a constatat că motivația reală a lipsirii de libertate nejustificate a reclamanților în timp ce se îndreptau spre o demonstrație a fost aceea de a-i împiedica să ia parte la eveniment. În mod similar, în *Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, pct. 84-97, Curtea a constatat că condamnarea discutabilă a reclamanților și lipsirea de libertate pentru infracțiuni legate de încălcarea ordinii publice au avut ca scop efectiv împiedicarea participării acestora la protestele opoziției și au constituit o ingerință în dreptul lor la libertatea de întrunire pașnică.

40. În *Hakim Aydın împotriva Turciei*, 2020, pct. 50, Curtea a hotărât că lipsirea de libertate a reclamantului pentru participarea la o acțiune de protest – inclusiv la o conferință de presă, la o procesiune și la un protest sit-in în legătură cu utilizarea limbii materne în universitate – a constituit o ingerință în art. 11.

41. Blocarea accesului la un eveniment public sau chiar la o întreagă zonă pe baza percepției autorităților privind apariția unor violențe iminente constituie o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire pașnică (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 97).

3. Dispersarea unei adunări și recurgerea la forță

42. Măsurile luate de autorități în cursul unui miting precum dispersarea mitingului sau arestarea participanților constituie o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire pașnică (a se vedea *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 7 și 30; *Hyde Park și alții împotriva Moldovei*, 2009, pct. 9, 13, 16, 31, 41, 44 și 48; *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 97).

43. Poliția care aplică forță împotriva participanților pașnici în timpul dispersării unei adunări sau pentru menținerea ordinii publice constituie o ingerință în dreptul la libertatea de întrunire pașnică (*Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 42; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 88).

4. Sancțiuni în urma unei demonstrații

44. Termenul „restrângeri” de la art. 11 § 2 include măsuri precum măsuri punitive adoptate după o adunare (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 39). Curtea a constatat că, în cazul în care există o legătură clară și recunoscută între exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică de către reclamanți și măsurile adoptate împotriva acestora, arestarea, privarea de libertate și dispunerea de sancțiuni administrative ulterioare constituie o ingerință în dreptul lor garantat de art. 11 din Convenție (*Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei*, 2014, pct. 2022; a se vedea, de asemenea, *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 86).

45. În *Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 138, Curtea a constatat că garanțiile prevăzute la art. 11 continuau să i se aplice reclamantului chiar și după ce adunarea a încetat oficial, în pofida unor ciocniri pe care participanții le-au avut cu agenții statului. Astfel, orice măsură luată împotriva reclamantului – în speță arestarea sa după termenul autorizat inițial pentru adunare – trebuia să respecte cerințele art. 11 (a se vedea, de asemenea, *Varoğlu Atik și alții împotriva Turciei*, 2020).

46. În *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 86, patru dintre reclamanți care au fost arestați și acuzați de săvârșirea infracțiunii administrative de încălcare a normelor de organizare a unei demonstrații au negat că ar fi avut vreo intenție de a participa la adunare. Prin urmare, Curtea a considerat că aceștia nu au prezentat probe *prima facie* privind o ingerință în dreptul lor la libertatea de exprimare sau la libertatea de întrunire. Curtea a constatat că cererile lor erau vădit nefondate (a se vedea, de asemenea, *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 487).

47. În schimb, în cauza *Zülküf Murat Kahraman împotriva Turciei*, 2019, pct. 45, în care, în cadrul procedurii interne, reclamantul a negat participarea la o demonstrație, Curtea a constatat că o condamnare pentru participarea la o demonstrație constituie o ingerință în exercitarea dreptului său la libertatea de întrunire. Curtea a considerat în special că condamnarea penală a reclamantului fusese direcționată incontestabil către activități care intrau în sfera de aplicare a libertății de întrunire. Curtea a explicat că, în caz contrar, ar fi echivalat să i se impună să recunoască faptele de care era acuzat. În această privință, Curtea a avut, de asemenea, în vedere dreptul de a nu se autoincrimina și a subliniat că neacceptarea faptului că o condamnare constituia o ingerință care l-ar bloca pe reclamant – care a negat orice implicare în faptele în litigiu – într-un cerc vicios care l-ar priva de protecția conferită de Convenție (a se vedea, de asemenea, *Kazan împotriva Turciei*, 2023, pct. 56, care privea o adunare improvizată în fața clădirii unui tribunal).

48. Trebuie observat, de asemenea, că în *Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei*, 2007, pct. 34-35, deși reclamanții au fost achitați de acuzații, Curtea a constatat o ingerință având în vedere că poliția a recurs la forță pentru a dispersa participanții, precum și urmărirea penală ulterioară, care ar fi putut avea un efect disuasiv și i-ar fi descurajat pe reclamanți să participe la adunări similare.

C. Legalitate

49. Expresiile „prevăzut de lege” și „prevăzute de lege” de la art. 8–11 din Convenție impun nu numai ca măsura incriminată să aibă o bază juridică în dreptul intern, ci fac referire și la calitatea legii în cauză, care trebuie să fie accesibilă persoanei în cauză și să fie previzibilă cu privire la efectele sale [*Rotaru împotriva României* (MC), 2000, pct. 52; *Maestri împotriva Italiei* (MC), 2004, § 30; *Gorzelik și alții împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 64-65; *Sindicatul „Păstorul cel Bun” împotriva României* (MC), 2013, pct. 153]. În plus, o încălcare a obligației de legalitate în temeiul art. 5 § 1 în ceea ce privește lipsirea de libertate ca formă de ingerință în art. 11 face ca o astfel de ingerință să fie ilegală (*Hakim Aydın împotriva Turciei*, 2020, pct. 51).

50. De exemplu, în cauza *Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 64-68, nu exista nicio lege aplicabilă care să reglementeze eliberarea de autorizații pentru cipriоții turci care trăiau în „RTCN” pentru a trece „linia verde” în sudul Ciprului, pentru a participa la adunări pașnice alături de cipriоții greci, astfel

că restricțiile impuse pentru a participa la astfel de adunări au fost considerate ilegale în sensul art. 11 § 2 din Convenție (a se vedea, de asemenea, *Adalı împotriva Turciei*, 2005).

51. În mod similar, în *Mkrtcian împotriva Armeniei*, 2007, pct. 43, pct. 39-45, Curtea a constatat că reclamantul nu putea prevedea condamnarea sa și amenda pentru participarea la o procesiune stradală, întrucât nu exista nicio dispoziție legală internă care să precizeze în mod clar dacă normele cuprinse în fostele legi ale Uniunii Sovietice, inclusiv Codul infracțiunilor administrative în temeiul căruia a fost condamnat, erau în vigoare în Armenia.

52. În *Laşmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 410-471, Curtea a constatat că o largă marjă de apreciere statutară care împuternicea autoritățile să propună modificarea locației, timpului sau modului de desfășurare a adunărilor publice nu îndeplinea cerința „calității legii", deoarece legea nu conținea garanții juridice adecvate și efective împotriva utilizării sale în mod arbitrar și discriminatoriu.

53. În *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 114-119, Curtea a constatat că cadrul de reglementare rusesc care reglementa adunările publice prevedea o interpretare amplă a ceea ce constituie o „întrunire supusă obligației de declarare" și acorda autorităților o marjă de apreciere excesiv de largă în impunerea de restricții pentru astfel de adunări printr-o aplicare strictă recurgând la arestarea imediată și privarea de libertate, precum și la sancțiuni de natură penală.

54. În mod similar, în *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 54-57, Curtea a menționat că legislația acorda puteri ample pentru a interzice sau opri desfășurarea unei adunări publice, pentru a restricționa sau modifica locația, traseul și/sau ora unei adunări și pentru a desemna zone specifice pentru adunări. Curtea a exprimat profunda îngrijorare cu privire la previzibilitatea și precizia unei astfel de reglementări care permite interzicerea sau dispersarea abuzivă a adunărilor publice (a se vedea, de asemenea, *Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, și *Hakobian și alții împotriva Armeniei*, 2012, care privea arestarea preventivă a reclamanților pentru a împiedica participarea acestora la demonstrații).

55. În schimb, în *Eckert împotriva Franței*, 2024, baza legală a ingerinței, un *arrêté préfectoral* (care delimita în mod clar domeniul de aplicare al interdicției contestate de a manifesta în timp și spațiu), împreună cu dispoziția relevantă din codul penal, a fost considerată suficient de clară, accesibilă și oferind garanții suficiente împotriva arbitrarului.

56. Cu toate acestea, de asemenea, în contextul art. 11, Curtea recunoaște că este imposibil să se atingă o precizie absolută a cadrului legislativ, în special în domeniile în care situația se schimbă în funcție de punctele de vedere predominante ale societății (*Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 45). În special, astfel cum a explicat Curtea, consecințele unei anumite acțiuni nu trebuie să fie previzibile cu certitudine absolută: experiența arată că aceasta nu poate fi atinsă. Deși certitudinea este de dorit, poate, de asemenea, avea drept consecință o rigiditate excesivă, iar legea trebuie să fie capabilă să țină pasul cu evoluția circumstanțelor. În consecință, numeroase legi sunt formulate inevitabil în termeni care, într-o mai mare sau mai mică măsură, sunt vagi și a căror interpretare și aplicare constituie chestiuni de practică [*Rekvényi împotriva Ungariei* (MC), 1999, pct. 34; *Ziliberberg împotriva Moldovei*, (dec.), 2004; *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 125].

57. Curtea a explicat, de asemenea, că rolul de a judeca conferit instanțelor naționale este acela de a disipa îndoielile interpretative rămase. Competența Curții de a examina conformitatea cu dreptul intern este limitată, întrucât le revine în principal autorităților naționale, în special instanțelor, sarcina de a interpreta și aplica dreptul intern (*Kruslin împotriva Franței*, 1990, pct. 29; *Kopp împotriva Elveției*, 1998, pct. 59; *Vierențov împotriva Ucrainei*, 2013, pct. 54).

D. Scop legitim

58. Art. 11 § 2 din Convenție enumeră scopurile legitime[3] pe care o ingerință le poate urmări: securitatea națională sau siguranța publică, apărarea ordinii publice sau prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei, protecția drepturilor și libertăților altora.

59. În jurisprudența Curții, restrângerile bazate pe conținut privind libertatea de întrunire fac obiectul unei examinări mai stricte decât restrângerile de natură tehnică Se întâmplă foarte rar ca o adunare să fie interzisă în mod legitim în legătură cu conținutul mesajului pe care participanții săi doresc să îl transmită, în special atunci când obiectivul principal al criticilor este aceeași autoritate care are competența de a autoriza sau de a refuza adunarea publică [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 86, și *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 134-135].

60. În *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, un lider politic al opoziției a fost arestat de 7 ori pe parcursul a 2 ani. Curtea a considerat că „probele contextuale convergente" potrivit cărora acuzația reclamantului de a fi o țintă particulară păreau coerente în contextul unei mișcări generale de a aduce opoziția sub control. Curtea a constatat că ingerința a avut ca scop ulterior „suprimarea pluralismului politic, care face parte din «democrația politică efectivă» guvernată de «statul de drept», ambele noțiuni la care face trimitere preambulul Convenției", nu scopurile legitime prevăzute la art. 11 § 2. Prin urmare, a fost încălcat art. 18[4] coroborat cu art. 5 și 11.

61. Curtea a constatat că solicitarea de modificări teritoriale în timpul discursurilor și demonstrațiilor nu reprezintă în mod automat o amenințare la adresa integrității teritoriale și securității naționale a țării. Prin urmare, solicitarea de modificări constituționale și teritoriale fundamentale nu poate justifica automat interzicerea adunărilor relevante (*Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei*, 2001, pct. 97).

62. Curtea a considerat, de asemenea, că scopul legitim de „apărare a ordinii" trebuie interpretat în sens restrâns [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 122, cu privire la art. 11, *Perinçek împotriva Elveției*, 2013, pct. 146-151, cu privire la art. 10]. Cu toate acestea, Curtea a admis că restrângerile aduse libertății de întrunire pașnică în locuri publice pot servi la protecția drepturilor altora în vederea prevenirii tulburărilor și a menținerii ordinii în trafic (*Éva Molnár împotriva Ungariei*, 2008, pct. 34).

63. În cauza *Ezelin împotriva Franței*, 1991, pct. 47, reclamantul a fost sancționat întrucât nu s-a disociat de incidentele violente care s-au produs în timpul demonstrației. Autoritățile au considerat că o astfel de atitudine reflecta faptul că reclamantul, în calitate de avocat, a aprobat și sprijinit activ astfel de acțiuni. Curtea a confirmat că o astfel de ingerință urmărea scopul legitim al „apărării ordinii".

64. Cu toate acestea, Curtea nu a acceptat existența scopului legitim al „apărării ordinii" în ceea ce privește evenimentele în care adunările au fost neintenționate și nu au provocat niciun disconfort [*Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 124-126].

E. Necesară într-o societate democratică

65. Ingerința va fi considerată „necesară într-o societate democratică" pentru un scop legitim dacă răspunde unei „nevoi sociale imperioase" și, în special, dacă este proporțională cu scopul legitim urmărit și dacă motivele invocate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt „relevante și suficiente" [*Coster împotriva Regatului Unit* (MC), 2001, pct. 104; *S. și Marper împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 101; *Obote împotriva Rusiei*, 2019, pct. 40]. Cu toate acestea, în acest context, noțiunea „necesară într-o societate democratică" nu are flexibilitatea unor expresii precum „utilă" sau „dezirabilă" [*Gorzelik și alții împotriva Poloniei*, (MC), 2004, pct. 95].[5] În plus, încălcarea altor dispoziții

3. A se vedea Secțiunea I.E (b), *Ghid privind art. 11 – Libertatea de întrunire și de asociere*.
4. A se vedea *Ghid privind art. 18 – Limitarea folosirii restrângerii drepturilor.*.
5. A se vedea secțiunea I.E (c) *Ghid privind art. 11 – Libertatea de întrunire și de asociere*.

ale Convenției – precum art. 3, 5 și 6 – în legătură cu participarea unui reclamant la o adunare pașnică a determinat Curtea să stabilească dacă ingerința în drepturile prevăzute la art. 11 era „necesară într-o societate democratică” (*Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 84-93; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 87-91).

66. Curtea a explicat faptul că sarcina sa nu este de a înlocui opinia instanțelor naționale relevante cu propriul punct de vedere, ci de a verifica, în temeiul art. 11, deciziile pronunțate de acestea. Aceasta înseamnă că trebuie să verifice, în special, dacă statul și-a exercitat puterea de apreciere în mod rezonabil, cu grijă și cu bună-credință. Atunci când examinează dacă restrângerile aduse drepturilor și libertăților garantate de Convenție pot fi considerate „necesare într-o societate democratică”, statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere, dar nu una nelimitată [*Coster împotriva Regatului Unit* (MC), 2001, pct. 105; *Așughian împotriva Armeniei*, 2008, pct. 89; *Barraco împotriva Franței*, 2009, pct. 42; *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, pct. 86].

67. Principiul proporționalității impune găsirea unui echilibru între cerințele scopurilor enumerate la art. 11 § 2 din Convenție, pe de o parte, și cele ale liberei exprimări a opiniilor prin cuvânt, gest sau chiar tăcere a persoanelor aflate într-o adunare pe străzi sau în alte locuri publice, pe de altă parte [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 144].

68. Evaluarea proporționalității în ceea ce privește cele mai frecvente tipuri de ingerințe în contextul protestelor de masă este analizată în prezenta secțiune.

1. Refuzul de a autoriza o adunare și dispersarea unei adunări neautorizate

69. Curtea a explicat că lipsa unei autorizații prealabile și „nelegalitatea” unui protest care rezultă nu oferă autorităților libertate de acțiune; acestea rămân în continuare limitate de cerința de proporționalitate de la art. 11 (a se vedea, de asemenea, *Bumbeș împotriva României*, 2022, pct. 94-96, care privea aplicarea acestor principii în contextul art. 10). Prin urmare, trebuie să se stabilească de ce demonstrația nu a fost autorizată în primul rând, care a fost interesul public în joc și care au fost riscurile reprezentate de demonstrație. Metoda utilizată de poliție pentru a-i descuraja pe protestatari, ținându-i sub control într-un anumit loc sau dispersând demonstrația, este, de asemenea, un factor important pentru evaluarea proporționalității ingerinței (*Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 119).

a. Refuzul de a autoriza o adunare

70. S-a considerat că refuzul de a aproba locul unei adunări publice numai pe baza faptului că aceasta are loc în același timp și în același loc cu un alt eveniment public, în lipsa unui indiciu clar și obiectiv că ambele evenimente nu pot fi gestionate în mod adecvat prin exercitarea competențelor de menținere a ordinii, constituie o ingerință disproporționată în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire (*Lașmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, § 422).

71. În *Öllinger împotriva Austriei*, 2006, pct. 32-51, reclamantul a dorit să organizeze o adunare care a coincis cu cea a unui grup opozant din punct de vedere al timpului și locului de desfășurare. Curtea a constatat că interzicerea necondiționată a unei contrademonstrații era o măsură extremă care necesita o justificare specială, în special în condițiile în care reclamantul avea în vedere un mijloc pașnic și tacit de exprimare a opiniei și exclusese în mod explicit posibilitatea de a recurge la scandări sau bannere.

72. În *Sáska împotriva Ungariei*, 2012, pct. 15-23, poliția a respins posibilitatea ca demonstrația organizată de reclamant să se limiteze la un anumit loc. Curtea a concluzionat că ingerința a urmărit scopuri legitime legate de siguranța publică și protejarea drepturilor și libertăților altora, dar că nu a fost necesară, întrucât o altă demonstrație planificată pentru exact același loc a fost acceptată de autorități fără nicio modificare.

73. În *Mustafa Hajili și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2022, pct. 35-36, în care adunările în cauză fie nu fuseseră deloc autorizate, fie nu fuseseră autorizate să se desfășoare în locațiile planificate și în care refuzurile nu se bazau pe motive fundamentale precum acuzațiile că organizatorii și participanții aveau intenții violente, că doreau să incite la violență sau că doreau să respingă în alt mod fundamentele unei societăți democratice, Curtea a constatat că atât interdicția categorică, cât și refuzurile de a autoriza adunările în locațiile planificate au constituit o ingerință în dreptul reclamanților la libertatea de întrunire.

74. O cerință privind aprobarea prealabilă în ceea ce privește dimensiunea și modul în care se desfășurase o demonstrație a fost examinată în *Obote împotriva Rusiei*, 2019, pct. 34-46. Curtea a observat că definiția unei demonstrații statice în temeiul legislației rusești era extinsă în măsura în care o gamă vastă de situații sociale puteau intra sub incidența acesteia și a constatat că dreptul la libertatea de întrunire pașnică al reclamantului nu a fost depășit de interesul statului de a apăra ordinea.

75. Curtea a constatat, de asemenea, că o condiție pentru autorizarea unei adunări care să afirme că demonstranții nu ar trebui să poarte simboluri ale unor partide, organizații politice sau asociații care nu erau înregistrate de stat nu răspundea unei „nevoi sociale imperioase” în cazul unui reclamant care afișase simboluri comuniste care nu erau înregistrate (*Șolari împotriva Republicii Moldova*, 2017, pct. 25-39).

76. În *Eckert împotriva Franței*, 2024, Curtea a considerat că ordinul de interzicere a manifestațiilor într-o anumită zonă într-o zi specifică, care a urmat apelurilor la proteste lansate pe rețelele de socializare de mișcarea „gilet jaunes”, era justificat. Curtea a luat în considerare factori precum violențele și ciocnirile anterioare cu poliția în timpul manifestațiilor precedente, faptul că nu a existat un dialog cu autoritățile din cauza lipsei unei notificări prealabile din partea manifestanților, astfel cum prevede legea, și faptul că interdicția a fost strict limitată la un anumit loc și moment.

77. Analizând interdicția privind o manifestație organizată de sindicatul reclamant, Curtea a constatat că pandemia de COVID-19 constituia o circumstanță excepțională și imprevizibilă și că ingerința impusă se înscria în contextul necesității sociale urgente de a proteja sănătatea individuală și publică (*Central Unitaria de Traballadores/as împotriva Spaniei*, 2024, pct. 83-84).

b. Dispersarea unei adunări neautorizate

78. Curtea a subliniat că, atunci când demonstranții nu se angajează în fapte de violență, este important ca autoritățile publice să demonstreze un anumit grad de toleranță față de adunările pașnice [*Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei*, (MC), 2015, pct. 150, și *Obote împotriva Rusiei*, 2019, pct. 41; *Laguna Guzman împotriva Spaniei*, 2020, pct. 50].

79. Curtea a admis că pot exista circumstanțe speciale în care un răspuns imediat poate fi justificat, de exemplu în cadrul unei demonstrații spontane. Cu toate acestea, dispersarea demonstrației numai din cauza lipsei unei notificări prealabile, fără un comportament nelegal al participanților, poate constitui o restrângere disproporționată a libertății de întrunire pașnică (*Bukta și alții împotriva Ungariei*, 2007, pct. 35-36).

80. În *Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei*, 2014, Curtea a constatat că guvernul nu a demonstrat că a existat o nevoie socială imperioasă pentru a întrerupe un „marș spontan” pașnic după încetarea unei adunări autorizate, întrucât instanțele interne nu au încercat să verifice întinderea riscurilor prezentate de protestatari sau dacă fusese necesară oprirea acestora. Astfel, intervenția forțată a poliției a fost disproporționată și nu a fost necesară pentru apărarea ordinii, în sensul art. 11 § 2.

81. În *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, reclamantul a organizat un marș ilegal. Nu au existat probe care să sugereze că manifestanții au reprezentat un pericol la adresa ordinii publice, în afară de posibilitatea perturbării traficului. Curtea a considerat că intervenția forțată a poliției, care a implicat utilizarea de spray-uri cu piper, a fost disproporționată și inutilă pentru apărarea ordinii. Curtea a decis

că, atunci când demonstranții nu se angajează în acte de violență, autoritățile publice trebuie să dea dovadă de un anumit grad de toleranță față de adunările pașnice.

82. În plus, în cazul în care demonstrația nu s-a desfășurat într-un mod care să respecte decizia de autorizare acordată de autorități – ca de exemplu în cauza *Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei*, 2007, unde demonstrația s-a desfășurat într-o zonă care nu se afla printre cele autorizate – Curtea a reafirmat că, atunci când demonstranții nu se angajează în fapte de violență, intervenția ofițerilor de poliție a fost disproporționată și nu a fost necesară pentru apărarea ordinii.

83. În *Ibrahimov și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, Curtea a observat că autoritățile au dispersat o demonstrație pașnică cu un număr limitat de participanți la scurt timp după începerea acesteia. Curtea a constatat că autoritățile nu au prezentat motive relevante și suficiente care să justifice dispersarea demonstrației.

84. În schimb, în *Primov și alții împotriva Rusiei*, 2014, Curtea a luat în considerare numărul considerabil de protestatari implicați în violențe mai mult decât „marginale" și „sporadice". Forțele de poliție au intervenit pentru a îndepărta un baraj rutier ridicat de demonstranți pe un drum principal. Curtea a considerat că utilizarea echipamentelor speciale antirevoltă a fost justificată. Cu toate acestea, Curtea a considerat că, atunci când ambele părți – demonstranții și poliția – sunt implicate în acte violente, ar putea fi necesar să se examineze cine a început violențele (*Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei*, 2007, pct. 45).

85. În cauza *Geylani și alții împotriva Turciei*, 2023, pct. 122-127, Curtea a constatat că dispersarea violentă a unei adunări a fost disproporționată, referindu-se, printre altele, la concluziile sale privind utilizarea tunurilor cu apă, ceea ce a dus la o încălcare a art. 3 din Convenție sub aspect material în cazul unui reclamant care a suferit o vătămare gravă.

2. Sancțiuni în urma unei demonstrații

86. Curtea a examinat necesitatea condamnărilor în legătură cu adunările neautorizate. A explicat faptul că trebuie să evalueze natura și severitatea sancțiunilor impuse în vederea examinării proporționalității unei ingerințe în raport cu scopul urmărit. În acest sens, Curtea a subliniat că o demonstrație pașnică nu ar trebui, în principiu, să facă obiectul amenințării cu o sancțiune penală și, în special, cu lipsirea de libertate. Prin urmare, Curtea examinează cu o atenție deosebită cazurile în care sancțiunile impuse de autoritățile naționale pentru un comportament non-violent implică o pedeapsă cu închisoarea (*Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 92; *Cihartișvili împotriva Georgiei*, 2023, pct. 60).

87. În *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 492-493, Curtea a explicat că, atunci când persoanele sunt implicate în acte de violență, autoritățile statului beneficiază de o marjă mai largă de apreciere atunci când examinează necesitatea unei ingerințe în libertatea de întrunire, iar impunerea unei sancțiuni pentru astfel de fapte reprobabile poate fi considerată compatibilă cu garanțiile art. 11 din Convenție. Cu toate acestea, potrivit jurisprudenței Curții, impunerea unor pedepse cu închisoarea de lungă durată pentru confruntarea neînarmată cu poliția sau pentru aruncarea cu pietre sau alte proiectile către polițiști fără a provoca vătămări grave au fost considerate disproporționate într-o serie de cauze În această privință, Curtea a reamintit că aplicarea unor măsuri de executare, precum recurgerea la forță pentru dispersarea adunării, arestarea participanților, privarea de libertate și/sau condamnările ulterioare ar putea avea ca efect descurajarea acestora și a altora să participe în viitor la adunări similare și, în general, la dezbateri politice deschise.

88. În *Obote împotriva Rusiei*, 2019, Curtea a reținut că, atunci când au constatat că reclamantul era vinovat de săvârșirea unei infracțiuni administrative, instanțele interne nu au apreciat nivelul perturbărilor cauzate de eveniment, dacă au existat. Curtea a considerat că autoritățile judiciare naționale nu au păstrat în cursul procedurii administrative un just echilibru, acordând o importanță preponderentă nelegalității formale a presupusei demonstrații statice.

89. În mod similar, în *Razvozjaiev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udalțov împotriva Rusiei*, 2019, Curtea a considerat că condamnarea reclamanților pentru organizarea unei „tulburări de masă" în urma confruntărilor care au avut loc în timpul demonstrațiilor, fără un control suficient asupra propriilor fapte și intenții ale organizatorului evenimentului, a încălcat art. 11. În această privință, în *Kemal Çetin împotriva Turciei*, 2020, pct. 47, Curtea a subliniat faptul că răspunderea penală a organizatorilor unui protest nu poate fi angajată dacă aceștia nu au participat direct la faptele incriminate, dacă nu au încurajat astfel de fapte sau dacă nu au sprijinit comportamentul nelegal Cu alte cuvinte, organizatorii nu pot fi considerați răspunzători pentru acțiunile altora dacă nu au participat în mod explicit (activ și direct) sau implicit (de exemplu, prin refuzul de a interveni pentru a pune capăt comportamentului inacceptabil) la astfel de fapte. Astfel, organizatorii unui protest pot fi exonerați de răspunderea penală prin comportamentul lor. În *İmrek împotriva Turciei*, 2020, pct. 33-38, Curtea a pus un accent special pe obligația instanțelor interne de a prezenta suficiente motive pentru condamnarea organizatorilor pentru faptele săvârșite de participanții la demonstrație.

90. Curtea a examinat, de asemenea, gravitatea sancțiunilor aplicate în urma demonstrațiilor. În *Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, Curtea a considerat, printre alți factori, că o pedeapsă de șaizeci de zile de închisoare, a cărei executare a fost suspendată pentru un an, era proporțională. Singura consecință reală a condamnării reclamanților a fost obligația, timp de un an, de a obține aprobare în cazul în care doreau să părăsească domiciliul pentru o perioadă mai mare de 7 zile. Curtea a considerat că inconvenientul provocat de reclamanți prin blocarea autostrăzilor pentru o perioadă de aproximativ 2 zile nu a fost disproporționat față de perturbarea gravă a ordinii publice. De asemenea, pedepsele cu suspendare și amenzile aplicate în urma condamnărilor pentru obstrucționarea unei autostrăzi nu au fost considerate excesive, Curtea luând în considerare, printre altele, pericolul cauzat persoanelor și traficului și faptul că fiecare dintre pedepse a fost stabilită individual (*Bodson și alții împotriva Belgiei*, 2025, pct. 120-121).

91. În mod similar, în *Rai și Evans împotriva Regatului Unit* (dec.), 2009, care privea participarea la o demonstrație neautorizată, Curtea a considerat că amenzile aplicate reclamanților au fost proporționale. Curtea a luat în considerare o serie de factori, printre care cunoașterea anterioară de către reclamanți a termenului de solicitare a autorizării și posibilitatea clară de a depune o cerere, limitarea cererii de autorizare la zonele de securitate desemnate, impunerea unor condiții definite care priveau strict obiectivele de interes public, comportamentul poliției care le-a permis reclamanților să își continue demonstrațiile și le-a oferit posibilitatea de a se dispera fără a le aplica sancțiuni, precum și sancțiunile modeste, chiar dacă de natură penală, impuse în cele din urmă (a se vedea, de asemenea, *Csiszer și Csibi împotriva României*, 2020, pct. 118-122, care privea pedeapsa amenzii care nu poate fi înlocuită cu pedeapsa închisorii).

92. În cauza *Eckert împotriva Franței* 2024, după ce a refuzat să părăsească locul unei demonstrații interzise, reclamantul a fost supus unui control de identitate și i s-a aplicat o amendă de 150 EUR. Având în vedere natura pecuniară și severitatea moderată a sancțiunii, precum și riscul semnificativ de tulburare a ordinii publice, măsurile nu au fost considerate neproporționale.

93. În cauza *Berladir și alții împotriva Rusiei*, 2012, autoritățile ruse nu au interzis adunarea publică în cauză, ci au oferit organizatorilor un răspuns prompt care sugera o locație alternativă. Organizatorii nu au acceptat, fără vreun motiv întemeiat, propunerea autorităților. Curtea a constatat că faptul că reclamanții nu au luat în considerare propunerea, cel puțin parțial, a îngreunat sarcina autorităților de a asigura securitatea și de a lua măsurile pregătitoare necesare pentru evenimentul planificat, în cadrul unor constrângeri de timp relativ incontestabile. Curtea a considerat că a fost proporțional ca instanțele interne să concluzioneze că acțiunile reclamanților au constituit o infracțiune administrativă și le-au aplicat amenzi în sumă minimă.

94. În schimb în cauza *Hyde Park și alții împotriva Moldovei (nr. 5 și 6)*, 2010, după ce au arestat demonstranții pașnici pentru că nu au obținut autorizația pentru adunare, autoritățile naționale le-au

aplicat o amendă în partea superioară a grilei de sancțiuni legale (80% din limita maximă prevăzută de lege), considerată de Curte ca fiind o ingerință disproporționată în dreptul la libertatea de întrunire.

95. În cauza *Ekrem Can și alții împotriva Turciei*, 2022, pct. 93-94, Curtea a considerat că o pedeapsă de un an și opt luni de închisoare a constituit o sancțiune deosebit de severă și disproporționată pentru un protest nonviolent în clădirea unui tribunal. De asemenea, Curtea a observat că reclamanții au fost ținuți în arest preventiv pentru o perioadă de peste un an și opt luni (ceea ce a considerat a fi o perioadă foarte lungă de timp) pentru fapte care intrau în domeniul de aplicare al art. 11. Prin urmare, a constatat o încălcare a respectivei dispoziții

3. Arestare preventivă pentru a împiedica participarea la o adunare

96. În cauza *Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, Curtea a considerat că privarea de libertate de o perioadă de aproape 6 zile a reclamanților, echivalentul întregii durate a summit-ului G8 împotriva căruia intenționau să protesteze, a constituit o măsură disproporționată pentru a preveni eventuala instigare a altor persoane de a-i pune în libertate pe demonstranții reținuți în cursul summit-ului. Curtea a considerat că autoritățile dispuneau de alte măsuri efective, dar mai puțin intruzive pentru a-și atinge obiectivele, ca de exemplu confiscarea bannerelor pe care le-au găsit în posesia reclamanților. În acest sens, Curtea a constatat o încălcare a art. 11 din Convenție.

F. Obligații pozitive

97. Dreptul la libertatea de întrunire pașnică impune, de asemenea, obligații pozitive statelor contractante (*Öllinger împotriva Austriei*, 2006, pct. 35).[6] Statele nu trebuie doar să se abțină de la a aplica restrângeri nerezonabile asupra dreptului de întrunire pașnică, ci și să protejeze acest drept. Deși obiectivul esențial al art. 11 este protejarea persoanei împotriva intervențiilor arbitrare ale autorităților publice în exercitarea drepturilor protejate [*Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 37; Nemțov împotriva Rusiei, 2014, pct. 72], există, în plus, obligații pozitive de a asigura exercitarea efectivă a acestor drepturi (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 57; *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 36; *Gün și alții împotriva Turciei*, 2013).

1. Protejarea participanților împotriva violențelor

98. Autoritățile au obligația de a lua măsuri adecvate în ceea ce privește demonstrațiile legale pentru a asigura desfășurarea lor în mod pașnic și siguranța tuturor cetățenilor (*Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 35; *Mahmudov împotriva Rusiei*, 2007, pct. 63-65; *Gün și alții împotriva Turciei*, 2013). Totuși, nu trebuie să garanteze în mod absolut acest lucru și au o largă marjă de apreciere cu privire la alegerea mijloacelor care trebuie utilizate (*Protopapa împotriva Turciei*, 2009, pct. 108). În acest domeniu, obligația existentă în temeiul art. 11 din Convenție este o obligație cu privire la măsurile care trebuie luate, nu cu privire la rezultatele care trebuie obținute [*Giuliani și Gaggio împotriva Italiei* (MC), 2011, pct. 251; *Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei* (MC), 2015, pct. 159; *Plattform „Ärzte für das Leben" împotriva Austriei*, 1988, pct. 34; *Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 39].

99. Chiar și atunci când intențiile demonstranților nu sunt violente, demonstrațiile publice pot reprezenta totuși o amenințare la adresa ordinii publice atunci când contrademonstranții își exercită, de asemenea, dreptul la libertatea de întrunire pașnică. Curtea a hotărât că autoritățile au obligația pozitivă de a proteja o demonstrație legală împotriva unei contrademonstrații. Libertatea reală și efectivă de întrunire pașnică nu poate fi redusă la o simplă obligație a statului de a nu interveni (*Plattform „Ärzte für das Leben" împotriva Austriei*, 1988, pct. 34).

6. A se vedea Secțiunea I.D. *Ghid privind art. 11 – Libertatea de întrunire și de asociere*.

100. În acest context, Curtea a explicat că este de datoria statelor contractante să ia măsuri rezonabile și adecvate pentru a permite demonstrațiilor legale să se desfășoare în mod pașnic. Autoritățile trebuie să ia măsuri adecvate pentru a preveni faptele de violență îndreptate împotriva participanților la un miting, sau cel puțin pentru a limita amploarea acestora. În caz contrar, statele nu își îndeplinesc obligațiile pozitive prevăzute la art. 11 (Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei,, 2005, pct. 115).

101. Curtea a hotărât, de asemenea, că statul are obligația pozitivă de a proteja dreptul la libertatea de întrunire al celor două grupuri demonstrante care susțin idei contradictorii și ar trebui să găsească mijloacele cele mai puțin restrictive care, în principiu, ar permite desfășurarea ambelor demonstrații. Simpla existență a unui risc de ciocniri cu o contrademonstrație este insuficientă pentru a interzice evenimentul. În cadrul evaluării lor, autoritățile trebuie să prezinte estimări concrete ale nivelului potențial al oricărei perturbări pentru a evalua resursele necesare neutralizării amenințării ciocnirilor violente (*Fáber împotriva Ungariei*, 2012, pct. 40 și 43).

102. În cauza *Plattform „Ärzte für das Leben" împotriva Austriei*, 1988, contrademonstranții au perturbat slujba și marșul organizate de asociația reclamantă. Curtea a observat că cele două contrademonstrații fuseseră interzise, că fusese desfășurat un număr mare de polițiști de-a lungul traseului și că polițiștii nu au refuzat să asigure protecția asociației reclamante nici după ce asociația reclamantă a decis să schimbe traseul. Curtea a concluzionat că autoritățile au luat toate măsurile rezonabile și adecvate.

103. În schimb, în cauza *Frumkin împotriva Rusiei*, 2016, Curtea a constatat că întreruperea unei demonstrații pașnice a fost o consecință a faptului că poliția nu a luat „măsuri simple și evidente" pentru a asigura un canal de comunicare credibil cu organizatorii înaintea adunării și a constatat o încălcare a art. 11 din Convenție.

104. În cauza *Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015, dat fiind că organizatorul marșului avertizase în mod specific poliția cu privire la probabilitatea unor abuzuri, Curtea a constatat că autoritățile de aplicare a legii aveau obligația imperativă și pozitivă de a-i proteja pe demonstranți împotriva violențelor. Curtea a considerat că exista doar un număr limitat de ofițeri de poliție și faptul că aceștia s-au distanțat în momentul lansării atacurilor verbale a permis degenerarea tensiunilor în violențe fizice. În plus, în loc să se concentreze asupra reținerii celor mai agresivi contrademonstranți pentru a permite continuarea procesiunii pașnice, intervenția tardivă a polițiștilor s-a îndreptat spre arestarea și evacuarea anumitor reclamanți. Curtea a concluzionat că autoritățile interne nu au oferit reclamanților protecția adecvată împotriva atacurilor din partea persoanelor particulare în timpul marșului.

105. În mod similar, în cauza *Berkman împotriva Rusiei*, 2020, Curtea a constatat o încălcare a art. 11 în ceea ce privește pasivitatea poliției și faptul că poliția nu a limitat atacurile verbale homofobe și presiunea fizică exercitată de contrademonstranți. În cauza *Promo Lex și alții împotriva Republicii Moldova*, 2015, reclamanții au fost atacați de mai multe persoane în cursul unei demonstrații. Poliția a apărut la doar o oră și jumătate după atac și a arestat doi atacatori deja imobilizați. Curtea a considerat că autoritățile nu au luat măsurile adecvate pentru a-i proteja pe reclamanți împotriva atacului.

106. În sfârșit, trebuie observat că s-a subliniat de către Curte importanța adoptării unor măsuri preventive de securitate, cum ar fi asigurarea asistenței medicale de urgență la locul demonstrațiilor, pentru a garanta buna desfășurare a oricărui eveniment, a unei adunări sau a altor reuniuni, fie ele politice, culturale sau de altă natură (*Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006).

2. Obligația procedurală de a ancheta

107. Curtea a explicat că, atunci când anumite persoane acționează într-un mod care aduce atingere drepturilor prevăzute la art. 11, autoritățile naționale au obligația de a ancheta incidentele violente care au afectat exercitarea acestor drepturi (*Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei*, 2005, pct. 43).

108. În cauza *Promo Lex și alții împotriva Republicii Moldova*, 2015, reclamanții au fost atacați de persoane mascate și au susținut că atacul a fost filmat de ofițeri îmbrăcați în civil. Autoritățile au negat faptul că ar fi fost ofițeri de poliție, dar nu au făcut nicio încercare să afle identitatea atacatorilor. Curtea a mai menționat că, deși toți cei șase atacatori au fost identificați în cele din urmă, patru nu au fost condamnați, fără niciun motiv evident. Curtea a menționat, de asemenea, că, deși un atacator a recunoscut că fusese plătit pentru atac, nu au existat probe că autoritățile au încercat să afle cine a plătit atacul. Curtea a considerat că statul nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau în temeiul art. 11 din Convenție.

109. În cazul unei confruntări la scară largă între protestatari și forțele de aplicare a legii care implică acte de violență din partea ambelor părți, autoritățile au obligația să înceapă ancheta din oficiu, pentru a examina nu doar acțiunile protestatarilor care au acționat în mod violent, ci și pe cele ale autorităților de aplicare a legii (*Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 53-55).

G. Restricții pe o bază discriminatorie

110. Art. 14 din Convenție[7] garantează exercitarea drepturilor și libertăților fără nicio deosebire bazată pe motive bazate în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație. Protecția împotriva discriminării poate fi relevantă și în contextul protestelor.

111. De exemplu, în cauza *Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007, reclamanților li s-a refuzat permisiunea de a organiza, la Varșovia, o adunare la o dată comemorativă importantă pentru ei, cu scopul de a atrage atenția asupra discriminării diferitelor minorități, inclusiv a homosexualilor. Textul deciziei nu conținea nicio informație care să refuze reclamanților permisiunea de a indica discriminarea, însă, la momentul respectiv, primarul exprimase în mod public opinii personale ferme împotriva homosexualității. Curtea a considerat că „se poate presupune în mod rezonabil că opiniile [primarului] ar fi putut afecta procesul decizional în speță și, în consecință, ar fi putut afecta în mod discriminatoriu dreptul reclamanților la libertatea de întrunire”. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 11.

112. În cauza *Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015, Curtea a constatat că statul nu i-a protejat pe demonstranți împotriva violențelor homofobe și nu a deschis o anchetă efectivă, fapt despre care Curtea a constatat că a încălcat art. 11 coroborat cu art. 14 din Convenție. Autoritățile trebuie să faciliteze în mod corespunzător desfășurarea evenimentului planificat prin limitarea atacurilor verbale homofobe și a presiunii fizice exercitate de contrademonstranți (*Berkman împotriva Rusiei*, 2020, pct. 55-57).

7. A se vedea *Ghid privind art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului și art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție – Interzicerea discriminării*.

II. Libertatea de exprimare (art. 10)

Art. 10 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."

A. Aplicabilitate

113. În general, pentru a stabili dacă un anumit act sau comportament intră în sfera de aplicare a art. 10, Curtea face o evaluare a naturii actului sau comportamentului în cauză, în special a caracterului său expresiv, din punct de vedere obiectiv, precum și a scopului sau a intenției persoanei care a săvârșit actul sau a avut comportamentul în cauză (*Murat Vural împotriva Turciei*, 2014, pct. 54). În acest sens, art. 10 acoperă nu doar informații și idei răspândite la scară largă, ci și puncte de vedere și opinii minoritare pe care multe persoane le-ar putea găsi jignitoare [*Bédat împotriva Elveției* (MC), 2016, pct. 48].

114. Protestele constituie exprimare a opiniei în sensul art. 10. În cauza *Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, deși protestele au avut ca formă împiedicarea fizică a anumitor activități a căror manifestare a fost dezaprobată de reclamanți, Curtea a considerat că acestea au constituit exprimare a opiniei în sensul art. 10.

115. În cauza *Sinkova împotriva Ucrainei*, 2018, reclamanta a făcut ceea ce ea a considerat ca fiind o prestație artistică (a prăjit ouă pe flacăra unui monument), și-a filmat actul, a redactat o declarație în care își explica poziția și a postat caseta cu această declarație pe Internet. Curtea a considerat acțiunea acesteia ca fiind un protest împotriva anumitor politici ale statului și care intra sub incidența art. 10 din Convenție. În mod similar, în cauza *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, 2021, pct. 49, Curtea a examinat în temeiul art. 10 un protest politic în care reclamanta a pus un poster pe peretele exterior al unui hotel și a aruncat fluturași cu mesaj politic de la fereastră peste persoanele și jurnaliștii adunați în fața hotelului. În cauza *Iejov și alții împotriva Rusiei*,* 2021, pct. 27, Curtea a examinat în temeiul art. 10 o acțiune de protest împotriva politicilor guvernamentale în cursul căreia reclamanții, care făceau parte dintr-un grup de aproximativ 30 de persoane, au forțat intrarea prin controalele de identitate și securitate în incinta ministerului în cauză și s-au încuiat în unele birouri, unde au scandat slogane și au aruncat fluturași de la ferestre.

116. În cauza *Handjiski împotriva Bulgariei*, 2021, pct. 45, care privea punerea accesoriilor lui Moș Crăciun pe statuia unui lider comunist în contextul unui protest politic al unui politician local din opoziție, Curtea a considerat că art. 10 era aplicabil, întrucât reclamantul încercase să se angajeze într-un protest politic și să-și „împărtășească" „ideile" despre guvern și partidul politic care îl sprijinea

117. Art. 10 se aplică nu numai conținutului de informații, ci și mijloacelor de transmitere sau de primire. Orice restrângere impusă mijloacelor constituie în mod necesar o ingerință în dreptul de a primi și de a comunica informații (*Autronic AG împotriva Elveției*, 1990, pct. 47; *Ahmet Yıldırım împotriva Turciei*, 2012, pct. 50).

118. Astfel, în acest context, Curtea a recunoscut importanța Internetului în exercitarea libertății de exprimare. În cauza *Times Newspapers Ltd împotriva Regatului Unit (nr. 1 și 2)*, 2009, pct. 27, Curtea a reamintit că, în lumina accesibilității și a capacității sale de a stoca și comunica volume mari de informații, Internetul joacă un rol important în extinderea accesului publicului la știri și în înlesnirea difuzării informațiilor în general. Posibilitatea ca utilizatorii să se exprime pe internet constituie un instrument fără precedent pentru exercitarea libertății de exprimare [a se vedea, de asemenea, *Delfi AS împotriva Estoniei* (MC), 2015, pct. 110].

119. În sfârșit, astfel cum s-a explicat deja în secțiunea I.A., trebuie observat că, în cazurile care privesc adunări publice, există o legătură strânsă între libertățile protejate de art. 10 și cele protejate de art. 11 din Convenție.

B. Forme de ingerință

120. Potrivit jurisprudenței Curții, orice măsură adoptată de autorități în vederea restrângerii libertății de exprimare poate constitui o ingerință la adresa acestei libertăți în sensul art. 10 § 2 din Convenție. Curtea evaluează acest aspect de la caz la caz. Formele de ingerință indicate mai jos sunt cel mai frecvent prezente în contextul protestelor în masă.

1. Blocarea utilizării Internetului

121. Curtea a constatat că o măsură de blocare, bazată pe pretinsa ilegalitate a conținutului publicat, constituie o restrângere prealabilă. Deși Curtea a confirmat în numeroase cauze că restrângerile prealabile publicării nu sunt interzise ca atare de art. 10, acestea trebuie să facă parte dintr-un cadru legal care să asigure atât un control strict al sferei de aplicare a interdicțiilor, cât și un control judiciar efectiv, pentru a preveni posibilele abuzuri. Blocarea în masă care face ca mari cantități de informații să fie inaccesibile, ceea ce restrânge în mod substanțial drepturile utilizatorilor de Internet și are un efect colateral semnificativ, nu este acceptabilă în temeiul art. 10 (*Ahmet Yıldırım împotriva Turciei*, 2012, § 64).

122. În cauza *Kablis împotriva Rusiei*, 2019, Curtea a constatat că blocarea contului de rețele sociale al reclamantului și a trei înregistrări pe blogul său pe motiv că ar fi conținut invitații de a participa la un eveniment public a cărui locație nu fusese aprobată de administrația municipală a constituit o ingerință în dreptul la libertatea de exprimare al reclamantului. Potrivit Curții, faptul că reclamantul putea crea un nou cont de socializare sau putea publica noi postări pe blogul său nu a avut nicio incidență asupra acestei constatări.

2. Ingerință în acoperirea de către mijloacele de informare în masă a unui eveniment

123. Curtea a afirmat că mijloacele de informare în masă au un rol crucial în prezentarea de informații despre modul în care autoritățile gestionează demonstrațiile publice și restrâng tulburările. Potrivit jurisprudenței Curții, rolul de „câine de pază” al reprezentanților mass-media este deosebit de important în astfel de contexte, întrucât prezența acestora constituie garanția că autoritățile pot fi trase la răspundere pentru comportamentul lor față de demonstranți și publicul larg în ceea ce privește menținerea ordinii publice în cazul adunărilor la scară largă, inclusiv în ceea ce privește metodele utilizate pentru controlul sau dispersarea protestatarilor sau menținerea ordinii publice [*Pentikäinen împotriva Finlandei* (MC), 2015, pct. 89]. Astfel, măsurile publice care îi împiedică pe jurnaliști să își desfășoare activitatea pot ridica probleme în temeiul art. 10 (*Gsell împotriva Elveției*, 2009, pct. 49 și urm.; *Najafli împotriva Azerbaidjanului*, 2012, pct. 68).

124. De exemplu, în cauza *Pentikäinen împotriva Finlandei* (MC), 2015, care privea reținerea unui fotograf de presă în cursul unei demonstrații și arestarea și condamnarea sa ulterioară pentru

nerespectarea unui ordin dat de poliție, Curtea a constatat că, în pofida faptului că măsurile incriminate nu-l vizau pe reclamant în calitate de jurnalist, ci au fost rezultatul nerespectării ordinului de dispersare dat de polițiști, exercițiul funcțiilor sale jurnalistice a fost afectat în mod negativ. Astfel, Curtea a constatat că a existat o „ingerință" în dreptul la libertatea de exprimare al acestuia.

125. În cauza *Butkevici împotriva Rusiei*, 2018, reclamantul era jurnalist al unui canal de televiziune ucrainean care a fost condamnat pentru nerespectarea ordinelor poliției în timpul unei demonstrații și condamnat ulterior la două zile de detenție. Reclamantul încerca să facă fotografii ale demonstrației, colectând astfel informații pe care intenționa să le transmită prin prelucrarea fotografiilor pentru difuzare. Curtea a considerat că arestarea, lipsirea de libertate și judecarea reclamantului de către autorități a constituit o ingerință, în temeiul art. 10, întrucât colectarea de informații constituia o etapă pregătitoare esențială în domeniul jurnalismului, precum și o parte inerentă și protejată a libertății presei.

126. Cauza *Najafli împotriva Azerbaidjanului*, 2012, privea un jurnalist care a fost bătut de poliție în timp ce acoperea un eveniment legat de o demonstrație neautorizată. Curtea a constatat că relele tratamente de natură fizică aplicate de către agenți ai statului de stat jurnaliștilor care își îndeplineau atribuțiile profesionale au afectat în mod grav exercitarea dreptului acestora de a primi și de a comunica informații. Indiferent dacă a existat sau nu vreo intenție reală de a împiedica activitatea jurnalistică a reclamantului, acesta a făcut obiectul unei utilizări inutile și excesive a forței, în pofida eforturilor sale clare de a-și proba identitatea ca jurnalist la locul de muncă. Prin urmare, Curtea a concluzionat că a existat o ingerință în dreptul la libertatea de exprimare a reclamantului în temeiul art. 10 din Convenție.

3. Sancțiuni pentru strigarea de sloganuri/discursuri ținute în timpul protestelor

127. Potrivit jurisprudenței Curții, sancțiunile impuse pentru diferite forme de exprimare în timpul protestelor constituie o ingerință în art. 10 din Convenție[8].

128. De exemplu, în cauza *Gül și alții împotriva Turciei*, 2010, pct. 35, Curtea a constatat că faptul că reclamanții au fost condamnați pentru că au strigat sloganuri în sprijinul unei organizații armate ilegale a reprezentat o ingerință în drepturile lor în temeiul art. 10 (a se vedea, de asemenea, *Yılmaz și Kılıç împotriva Turciei*, 2008).

129. În mod similar, în cauza *Feridun Yazar împotriva Turciei*, 2004, reclamanții au fost condamnați pentru discursurile pe care le-au ținut la congresul extraordinar al unui partid politic, despre care autoritățile au pretins că sprijinea o organizație armată ilegală. Condamnarea a fost considerată o ingerință în dreptul la libertatea de exprimare, în temeiul art. 10 din Convenție.

130. În cauza *Manannikov împotriva Rusiei*, 2022, Curtea a examinat, în temeiul art. 10, bazându-se și pe jurisprudența privind art. 11, afișarea unui banner provocator de către un contramanifestant care denatura mesajul evenimentului principal și care putea provoca tulburări. A considerat că ordinul poliției de a îndepărta bannerul și condamnarea administrativă a reclamantului au reprezentat o ingerință în temeiul art. 10.

C. Legalitate

131. Pentru a fi permisă, orice ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare în temeiul art. 10 trebuie, mai presus de toate, să fie „prevăzută de lege".

[8] A se vedea, de asemenea, *Ghid privind art. 11* [Secțiunea I(B)(2)] pentru exemple de clasificare a diferitelor forme de comportament în temeiul art. 10 și/sau 11.

132. În această privință, Curtea a hotărât că expresia „prevăzută de lege” de la paragraful al doilea al art. 10 impune nu numai ca măsura incriminată să aibă o bază legală în dreptul intern, ci face referire, de asemenea, la calitatea legii în discuție, care trebuie să fie accesibilă persoanei în cauză și previzibilă cu privire la efectele sale. Noțiunea de „calitate a legii” impune, ca un corolar al criteriului previzibilității, ca legea să fie compatibilă cu statul de drept, ceea ce implică existența unor garanții adecvate în dreptul intern împotriva ingerințelor arbitrare din partea autorităților publice [*Magyar Kétfarkú Kutya Párt împotriva Ungariei* (MC), 2020, pct. 93].

133. În cauza *Kablis împotriva Rusiei*, 2019, pct. 93, Curtea a constatat că termenul „evenimente publice organizate cu încălcarea procedurii stabilite” din secțiunea relevantă a legii informațiilor era prea larg și vag pentru a îndeplini cerința legalității, întrucât orice încălcare a procedurii de desfășurare a evenimentelor publice, indiferent de cât de mică sau inofensivă, putea fi deja suficientă pentru ca procurorul general să blocheze accesul la postările pe Internet care conțineau apelurile de participare la respectivul eveniment.

134. În schimb, în *Murat Vural împotriva Turciei*, 2014, pct. 31 și 60, reclamantul a fost condamnat pentru comportamentul său cu caracter expresiv de a turna vopsea pe statuile unui fondator al țării, Atatürk. Curtea a făcut trimitere la legea turcă privind infracțiunile săvârșite împotriva lui Atatürk și a constatat că legea era suficient de clară și îndeplinea cerințele de previzibilitate.

135. O interzicere generală a accesului publicului la o adunare ar putea avea de asemenea impact asupra jurnaliștilor. În *Gsell împotriva Elveției*, 2009, în care reclamantului, jurnalist, i s-a refuzat accesul la reuniunea anuală a Forumului Economic Mondial (FEM) de la Davos de către poliție din cauza numeroaselor măsuri de securitate adoptate după ce poliția a fost informată că fuseseră planificate demonstrații și perturbări neautorizate, Curtea a constatat că interdicția impusă nu avea nicio bază legală explicită și, prin urmare, era contrară cerințelor de legalitate prevăzute la art. 10 § 2 din Convenție.

136. În cauza *Ibrahimov și Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2020, pct. 170-174, Curtea a constatat că reținerea reclamanților și arestarea preventivă a acestora în legătură cu acuzații legate de trafic de droguri aveau în realitate ca scop sancționarea acestora pentru că au pulverizat graffiti pe statuia fostului președinte al țării, ceea ce era o combinație de comportament și exprimare verbală protejate ca formă de exprimare politică, combinație care intră sub incidența art. 10. Curtea a considerat așadar că astfel de acțiuni ulterioare ale autorităților au constituit o ingerință în libertatea de exprimare a reclamanților și că o astfel de ingerință a fost ilegală, vădit arbitrară și incompatibilă cu principiul statului de drept.

D. Scop legitim

137. Curtea a explicat că, în forma consacrată la art. 10, libertatea de exprimare este însoțită de excepții care necesită totuși o interpretare strictă, iar necesitatea de a o restrânge trebuie să fie stabilită în mod convingător. În sensul art. 10 § 2, adjectivul „necesar” implică o „nevoie socială imperioasă”. Statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere atunci când stabilesc dacă există o astfel de nevoie, dar aceasta este însoțită de un control european, în ceea ce privește atât legislația, cât și deciziile de aplicare a acesteia, inclusiv cele pronunțate de instanțe independente. Prin urmare, Curtea este împuternicită să soluționeze prin hotărâre definitivă aspectul dacă o „restrângere” poate fi reconciliată cu libertatea de exprimare protejată de art. 10 [*Magyar Helsinki Bizottság împotriva Ungariei* (MC), 2016, pct. 187; *Kablis împotriva Rusiei*, 2019, pct. 82].

138. Art. 10 § 2 din Convenție enumeră nouă scopuri legitime pentru care pot fi justificate restrângerile aduse libertății de exprimare: protecția securității naționale, protecția integrității teritoriale, protecția siguranței publice, prevenirea siguranței publice, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, protecția moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, împiedicarea divulgării de informații confidențiale și garantarea autorității și imparțialității puterii

judecătorești. Obiectivele legitime care ar putea fi relevante în contextul protestelor în masă sunt discutate mai jos.

1. Protecția securității naționale și apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor

139. În general, Curtea a hotărât că, în temeiul art. 10 § 2 din Convenție, există puține posibilități de restrângeri aduse discursului politic sau dezbaterii problemelor de interes public. Atunci când opiniile exprimate nu cuprind incitări la violență – cu alte cuvinte, cu excepția cazului în care acestea pledează pentru recurgerea la acțiuni violente sau răzbunare sângeroasă, justifică comiterea de infracțiuni teroriste în urmărirea obiectivelor susținătorilor lor sau pot fi interpretate ca fiind susceptibile să încurajeze violența, exprimând ură profundă și irațională față de persoane identificate – statele contractante nu trebuie să restrângă dreptul publicului general de a fi informat cu privire la acestea, nici măcar pe baza scopurilor prevăzute la art. 10 § 2, și anume protecția securității naționale, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor (*Dilipak împotriva Turciei*, 2015, pct. 62).

140. Cu toate acestea, în cauza *Yılmaz și Kılıç împotriva Turciei*, 2008, întrucât unele sloganuri scandate în cursul demonstrației ținute în sprijinul unui grup armat ilegal au avut conotații deosebit de violente, Curtea a constatat că autoritățile au urmărit scopul legitim de a proteja securitatea națională și de a apăra ordinea.

141. În mod similar, în cauza *Gül și alții împotriva Turciei*, 2010, reclamanții au strigat sloganе pe un ton violent. Deși Curtea a observat că reclamanții nu au pledat pentru violențe, prejudicii sau vătămări la adresa vreunei persoane, a constatat că ingerințele au avut ca scop legitim protecția securității naționale și apărarea ordinii publice.

142. În cauza *Feridun Yazar împotriva Turciei*, 2004, condamnarea reclamanților despre care s-a pretins că și-au arătat sprijinul față de o organizație armată ilegală într-un discurs public ținut în cadrul unei adunări a fost considerată ca urmărind scopul legitim al protecției integrității teritoriale.

143. În ceea ce privește scopul legitim de al apărării ordinii, Curtea a observat că termenii utilizați în textul în limba engleză al art. 10 § 2 par să aibă un sens mai restrâns decât textul în limba franceză. Cu toate acestea, a clarificat faptul că expresiile „prevention of disorder” și „la défense de l'ordre” din textele în limba engleză și franceză ale art. 10 § 2 ar putea fi cel mai bine reconciliate prin faptul că sunt interpretate ca având semnificația mai puțin extinsă (*Perinçek împotriva Elveției*, 2013, pct. 146-151).

2. Protecția reputației sau a drepturilor altora

144. În cauza *Mătăsaru împotriva Republicii Moldova*, 2019, reclamantul a fost condamnat pentru că a demonstrat în fața sediului Procuraturii cu sculpturi obscene, destinate să atragă atenția asupra corupției și controlului politic asupra Procuraturii. Instanțele locale au constatat că acțiunile sale au fost „imorale” și jignitoare pentru importanți procurori și politicieni vizați de acesta. Curtea a admis că ingerința în cauză a urmărit scopul legitim de a proteja reputația altora.

145. În cauza *Maria Alehina și alții împotriva Rusiei*, 2018, membrele unei formații punk feministe ruse au încercat să interpreteze un cântec de la altarul unei catedrale. Deși nu avea loc nicio slujbă, o serie de persoane se aflau în interiorul catedralei. Reprezentația a durat puțin peste un minut înainte ca formația să fie scoasă din catedrală de către paznici. Curtea a admis că ingerința în cauză a urmărit scopul legitim de a proteja reputația altora.

3. Protecția moralei

146. În cauza *Baiev și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 66-69, autoritățile au restricționat demonstrațiile statice LGBT în scopul „protecției moralei”. Curtea a constatat că art. 10 § 2 nu poate

fi invocat pentru a justifica un astfel de scop discriminatoriu, astfel de măsuri fiind susceptibile să întărească stigmatizarea și prejudecățile în rândul minorilor și să încurajeze homofobia.

E. Măsură necesară într-o societate democratică

147. Potrivit jurisprudenței Curții, adjectivul „necesar", în sensul art. 10 § 2, implică existența unei „nevoi sociale imperioase" [*Pentikäinen împotriva Finlandei* (MC), 2015, pct. 87]. În această privință, statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere pentru a evalua dacă și în ce măsură este necesară o eventuală ingerință în exercitarea libertății de exprimare, în special în ceea ce privește alegerea unor mijloace rezonabile și adecvate care să fie utilizate pentru a garanta că activitățile legale pot avea loc în mod pașnic (*Chorherr împotriva Austriei*, 1993, pct. 31). Această marjă merge mână în mână cu supravegherea Curții, care trebuie să verifice dacă o astfel de ingerință era proporțională cu scopul legitim urmărit, ținând seama în mod corespunzător de importanța libertății de exprimare (*Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, pct. 101).

148. De exemplu, în cauza *Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, care privea acțiunile unui reclamant care a mers în semn de protest în fața unui persoane înarmate care participa la o vânătoare pentru a o împiedica fizic să tragă și un reclamant care a protestat împotriva unor lucrări de construcție plasându-se în fața mașinilor, Curtea a luat în considerare pericolele și riscul de dezordine inerente unor astfel de activități de protest și a constatat că acțiunile poliției de a reține și de a aresta aceste persoane înainte de a le aduce în fața instanței, precum și lipsirea lor de libertate erau proporționale ca urmare a refuzului de a se supune somației.

149. În schimb, în cauza *Maria Alehina și alții împotriva Rusiei*, 2018, Curtea a constatat că tentativa reclamantelor de a interpreta un cântec feminist pe altarul unei catedrale nici nu a conținut nici elemente de violență, nici nu a declanșat sau justificat fapte de violență, ură sau intoleranță din partea credincioșilor. Curtea a amintit că instanțele interne nu au prezentat motive relevante și suficiente pentru a justifica condamnarea și pedeapsa de 2 ani de închisoare excepțional de gravă, constatând, așadar, că sancțiunile nu au fost proporționale cu scopul legitim urmărit și au încălcat art. 10 din Convenție.

150. În cauzele în care conținutul unei exprimări conține tonuri violente, Curtea a examinat existența oricărui indiciu al unui pericol clar și iminent. În cauza *Gül și alții împotriva Turciei*, 2010, Curtea a considerat că sloganurile politice stereotipizate bine cunoscute care au fost strigate în timpul demonstrațiilor legale nu pot fi interpretate ca un apel la violență sau o revoltă. Astfel, Curtea a constatat că strigarea unor astfel de sloganuri nu poate justifica urmărirea penală îndelungată a reclamanților.

151. În mod similar, în cauza *Yılmaz și Kılıç împotriva Turciei*, 2008, au fost scandate sloganuri cu conotații violente în cadrul unei demonstrații, dar nu s-a stabilit că acestea fuseseră scandate chiar de reclamanți. Deși Curtea a constatat că ingerința în dreptul la libertatea de exprimare era justificată prin apărarea ordinii, în special în climatul politic deosebit de tensionat care exista în țară la momentul faptelor, pedeapsa de 4 ani de închisoare impusă reclamanților a fost considerată în mod vădit disproporționată. Pe de altă parte, în cauza *Manannikov împotriva Rusiei*, 2022, care privea afișarea unui banner provocator de către un contramanifestant în mijlocul mulțimii oponenților săi, Curtea nu a considerat că ordinul de îndepărtare a bannerului, care a fost formulat în vederea prevenirii tulburărilor, a fost disproporționat. De asemenea, Curtea nu a considerat excesive condamnarea reclamantului pentru infracțiune administrativă și amenda de 14 EUR.

152. În cauza *Feridun Yazar împotriva Turciei*, 2004, pentru trei dintre reclamanți, Curtea a observat că aceștia se exprimau în calitatea lor de politicieni, dar nu incitau la utilizarea violenței, rezistenței armate sau revoltei. Astfel, ingerința în dreptul lor la libertatea de exprimare a fost nejustificată. În ceea ce privește cel de-al patrulea reclamant, Curtea a observat că termenii folosiți în discursul său puneau la îndoială poziția sa cu privire la utilizarea forței în scopuri secesioniste. Prin urmare, o

sancțiune penală putea fi considerată, în mod rezonabil, ca răspunzând unei „nevoi sociale imperioase”. Cu toate acestea, Curtea a constatat că natura și gravitatea sancțiunilor aplicate au fost disproporționate în raport cu scopul urmărit.

153. În cauza *Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019, reclamanta a făcut apel pe rețelele sociale pentru participarea la un eveniment care urma să aibă loc într-un loc care nu fusese aprobat de autorități. Curtea a constatat că, dat fiind faptul că încălcarea procedurii de desfășurare a evenimentelor publice a fost una minoră, nu a creat niciun risc real de dezordine sau de producere de infracțiuni și nu a adus atingere siguranței publice sau drepturilor altora, condamnarea reclamantei nu a fost justificată în sensul art. 10 § 2 din Convenție.

154. În cauza *Mătăsaru împotriva Republicii Moldova*, 2019, care privea expunerea publică a unor sculpturi care constituiau o exprimare atât de natură politică, cât și artistică, Curtea a examinat dacă sancțiunea impusă reclamantului depășea ceea ce era posibil să fi fost necesar pentru restabilirea echilibrului dintre diferitele interese implicate, și anume dreptul la libertatea de exprimare al reclamantului și dreptul la demnitate al persoanelor insultate. În cadrul evaluării sale, Curtea a menționat, de asemenea, riscul unui efect descurajator pentru alte persoane, care ar putea fi descurajate să își exercite libertatea de exprimare.

155. În cauza *Handjiski împotriva Bulgariei*, 2021, pct. 45, 53 și 55, care privea exprimarea simbolică a unui politician prin plasarea accesoriilor lui Moș Crăciun pe statuia unui lider comunist, Curtea a subliniat faptul că monumentele publice sunt adesea unice fizic și fac parte din patrimoniul cultural al unei societăți Prin urmare, măsurile, inclusiv sancțiunile proporționale, destinate descurajării actelor care le pot distruge sau le pot afecta aspectul fizic pot fi considerate „necesare într-o societate democratică”, oricât de legitime ar fi motivele care ar fi putut inspira astfel de acte. Într-o societate democratică guvernată de statul de drept, dezbaterile asupra sorții unui monument public trebuie soluționate prin mijloacele legale adecvate, nu prin mijloace mascate sau violente. Cu toate acestea, atunci când vine vorba despre acte – care, deși susceptibile să profaneze un monument, nu îl afectează – problema dacă poate fi „necesar într-o societate democratică” să se impună sancțiuni în legătură cu acestea devine mai nuanțată. Curtea a explicat că, în astfel de situații, natura exactă a actului, intenția din spatele său și mesajul încercat să fie transmis nu pot fi nerelevante. De exemplu, actele destinate să critice guvernul sau politicile acestuia sau să atragă atenția asupra suferințelor unui grup dezavantajat nu pot fi asimilate cu actele calculate de a ofensa memoria victimelor unei atrocități în masă. Importanța socială a monumentului în cauză, valorile sau ideile pe care le simbolizează și gradul de venerație de care se bucură acesta în respectiva comunitate sunt, de asemenea, considerente importante.

156. În sfârșit, în ceea ce privește activitățile jurnalistice de a acoperi jurnalistic protestele, în cauza *Pentikäinen împotriva Finlandei* (MC) din 2015, care privea reținerea unui jurnalist în cursul unei demonstrații, Curtea a constatat că reclamantul nu a fost împiedicat să își îndeplinească activitatea de jurnalist nici în timpul, nici în urma demonstrației. În special, nu a fost arestat pentru activitatea sa de jurnalist, ca atare, ci pentru refuzul de a se supune ordinelor poliției de a părăsi locul demonstrației. Echipamentul său nu a fost confiscat și reclamantul nu a fost sancționat. Astfel, Curtea a constatat că autoritățile interne și-au întemeiat deciziile pe motive relevante și suficiente și au păstrat un just echilibru între interesele concurente în joc, precum și că acestea nu au împiedicat sau blocat în mod deliberat mass-media să acopere jurnalistic demonstrația. Prin urmare, nu a fost încălcat art. 10 din Convenție.

III. Dreptul la viață (art. 2)

Art. 2 din Convenție

„1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;

b. pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;

c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție."

157. Art. 2 din Convenție conține două obligații materiale: obligația generală de a proteja prin lege dreptul la viață și interzicerea morții intenționate, delimitată de o listă de excepții. Art. 2 cuprinde, de asemenea, o obligație procedurală de a efectua o anchetă efectivă asupra presupuselor încălcări ale aspectului său material.[9] Curtea a examinat respectarea acestor obligații și în contextul protestelor în masă.

A. Aspect material[10]

158. În cauza *Giuliani și Gaggio împotriva Italiei* (MC), 2011, Curtea a examinat situația în care, în cadrul unui protest în masă, participanții au lansat un atac ilegal și violent împotriva vehiculului agenților de aplicare a legii. Probele au arătat că ofițerul care a tras lansase un avertisment verbal înainte ca victima să ia un extinctor de incendiu și l-a ridicat la înălțimea pieptului, gest pe care Curtea l-a interpretat în mod rezonabil ca o intenție de a ataca vehiculul. Curtea a admis convingerea onestă a ofițerului că propria sa viață și cea a colegilor săi se aflau în pericol, ceea ce justifica utilizarea forței letale „pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale" în sensul art. 2 § 2 lit. a). Astfel, Curtea a constatat că nu a fost încălcat art. 2 din Convenție sub aspect material.

159. În schimb, în cauza *Güleç împotriva Turciei*, 1998, pct. 71, Curtea e examinat situația în care fiul reclamantei a fost ucis cu o mitralieră în timpul unei demonstrații. Curtea a subliniat că, deși utilizarea forței ar fi putut fi justificată în temeiul art. 2, trebuia găsit un echilibru între scop și mijloace (și anume tipul armelor utilizate), chiar și atunci când recurgerea la forță era justificată. Curtea a considerat că era de neînțeles și inacceptabil ca agenții statului să fie echipați doar cu arme letale, ca în cazul de față.[11]

160. În mod similar, în cauza *Şimşek și alții împotriva Turciei*, 2005, pct. 104-133, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 sub aspect material întrucât ofițerii au tras direct în demonstranți fără a recurge mai întâi la metode mai puțin periculoase la adresa vieții, cum ar fi gaze lacrimogene, tunuri cu apă sau gloanțe de cauciuc. În cauza *Nagmetov împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 45, uciderea unei persoane după aruncarea unei grenade cu gaze lacrimogene direct către aceasta a condus, de asemenea, la constatarea unei încălcări a art. 2 (a se vedea, de asemenea, *Ataykaya împotriva Turciei*, 2014).

9. A se vedea *Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la viață*.
10. A se vedea Secțiunile II și III din *Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la viață*.
11. A se vedea în continuare Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (august 2019), *Ghidul Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului privind armele mai puțin letale în aplicarea legii*, pct. 1.1.

161. În cauza *Boboc și alții împotriva Republicii Moldova*, 2022, pct. 49-51, că lovirea de către polițiști a unei persoane în timp ce era întinsă la pământ, care a avut ca rezultat decesul acesteia, a constituit o încălcare a art. 2 din Convenție. În mod similar, în cauza *Luțenko și Verbițkîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 93, care privea evenimentele legate de strategia autorităților de a pune capăt protestului din Piața Maidan, inițial pașnic, prin forță excesivă, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 în legătură cu răpirea, torturarea și decesul fratelui celui de-al doilea reclamant în mâinile persoanelor care acționau sub controlul autorităților.

162. Art. 2 continuă să protejeze dreptul la viață al participanților la protest chiar și după încheierea protestului. În cauza *Gülşenoğlu împotriva Turciei*, 2007, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 în legătură cu uciderea unui protestatar împușcat în cap de către ofițerul care l-a arestat, după ce acesta a fost adus la o secție de poliție.

163. În cauza *Isaak împotriva Turciei*, 2008, pct. 110-115, persoana decedată a participat la o demonstrație și a fost bătută până la moarte de un grup de aproximativ 15-20 de persoane, printre care se numărau 5 polițiști care nu purtau uniformă, după ce a fost izolat în zona tampon. Întrucât decedatul era un demonstrant izolat și era neînarmat la momentul atacului, Curtea a constatat că recurgerea la forță nu a fost „absolut necesară” și vădit disproporționată față de scopurile urmărite.

164. Curtea a constatat, de asemenea, încălcări ale art. 2 atunci când a fost forța excesivă împotriva spectatorilor la demonstrații. În cauza *Andreou împotriva Turciei*, 2009, reclamanta a fost atinsă de un glonț în cursul unei confruntări violente între demonstranți și forța armată, ceea ce a constituit o amenințare la adresa vieții sale. Curtea a observat că, deși demonstranții aveau bețe și bare de fier și aruncau cu pietre în polițiști, focurile de armă trase de aceștia din urmă puteau provoca răni grave demonstranților și spectatorilor. Curtea a dat, de asemenea, importanță declarațiilor martorilor oculari potrivit cărora deschiderea focului nu a fost absolut justificată și nici măcar precedată de focuri de avertisment. În plus, Curtea a constatat că uciderea reclamantei nu a fost justificată „pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale” sau „absolut necesară”, întrucât aceasta nu avea arme și nici nu se comporta violent. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 din Convenție.

165. În *Fraisse și alții împotriva Franței*, 2025, un student a decedat în urma exploziei unei grenade paralizante lansate de un jandarm în timpul confruntărilor violente dintre protestatarii care se opuneau construirii unui baraj și forțele mobile ale jandarmeriei. Recurgerea la forță era reglementată de diverse dispoziții, a căror combinație aveau ca efect un cadru juridic aplicabil atât de complex încât afecta inteligibilitatea și accesibilitatea legii. Cadrul permitea utilizarea armelor de foc fără a oferi clarificările necesare pentru a determina care armă era cea mai potrivită pentru o anumită amenințare sau cum să se utilizeze aceste arme într-un mod cu adevărat progresiv. Curtea a constatat că legislația nu era nici completă, nici suficient de precisă pentru a permite o utilizare cu adevărat progresivă a forței (pct. 122-24). În ciuda existenței unui temei juridic pentru utilizarea grenadelor în cauză, furnizarea acestui tip de armă era problematică din cauza absenței unui cadru precis și protector pentru utilizarea sa (pct. 125-26). În plus, având în vedere deficiențele în pregătirea și supravegherea operațiunii, inclusiv absența unei autorități civile la fața locului în momentul relevant, nu a fost respectat nivelul necesar de protecție pentru a se asigura că orice risc pentru viață era redus la minimum (pct. 127-34).

B. Aspectul procedural[12]

166. În cauza *Şimşek și alții împotriva Turciei*, 2005, rudele reclamanților au fost ucise de ofițeri de poliție în cursul unei demonstrații. Curtea a constatat că autoritățile nu au efectuat o anchetă promptă și adecvată cu privire la circumstanțele uciderii și că instanțele interne nu au examinat în niciun

12. A se vedea Secțiunea VI din *Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la viață*.

moment răspunderea generală a autorităților pentru deficiențele în desfășurarea operațiunii și incapacitatea acestora de a asigura o utilizare proporțională a forței pentru a dispersa demonstranții. În mod similar, în cauza *Nagmetov împotriva Rusiei* (MC) din 2017, Curtea a constatat o încălcare a aspectului procedural întrucât autoritățile nu au epuizat toate măsurile rezonabile și practice pentru a oferi asistență în identificarea persoanei care a tras cu arma și pentru a stabili celelalte circumstanțe relevante.

167. În cauza *Gülşenoğlu împotriva Turciei*, 2007, ofițerul de poliție care l-a împușcat pe fratele reclamantului după ce l-a arestat în cursul unei demonstrații a fost condamnat pentru omor și condamnat la 2 pedepse de 20 de ani de închisoare de către instanța de prim grad. Cu toate acestea, hotărârile au fost casate ulterior de Curtea de Casație pe baza deficiențelor și erorilor de procedură. Curtea a considerat că un astfel de răspuns procedural nu a fost nici prompt, nici eficient.

168. În cauza *Asociația „21 decembrie 1989" și alții împotriva României*, 2011, care privea reprimarea violentă a demonstrațiilor antiguvernamentale, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 sub aspect procedural pe motiv că familiile victimelor nu au avut acces la procedură în fața unei instanțe independente. Curtea a observat, de asemenea, că nu exista nicio justificare pentru lipsa totală de informații furnizate reclamanților cu privire la anchetă, în pofida numeroaselor cereri ale acestora.

169. În mod similar, în *Luțenko și Verbițkîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 72, Curtea a constatat o încălcare a art. 2 sub aspectul său procedural în legătură cu faptul că autoritățile ucrainene nu au anchetat efectiv decesul rudei celui de-al doilea reclamant în contextul reprimării protestului din Piața Maidan.

170. Curtea a constatat, de asemenea, încălcări ale art. 2 ca urmare a faptului că nu au fost identificate și judecate persoanele răspunzătoare pentru un omor, după trecerea unei perioade lungi de timp. În *Isaak împotriva Turciei*, 2008, au trecut 11 ani; în *Pastor și Țiclete împotriva României*, 2011, mai mult de 16 ani de la deschiderea anchetei penale și mai mult de 11 ani de la data intrării în vigoare a Convenției pentru România; iar în *Elena Apostol și alții împotriva României*, 2016, precum și în *Ecaterina Mirea și alții împotriva României*, 2016, mai mult de 20 de ani.

IV. Interzicerea torturii și a tratamentelor inumane ori degradante (art. 3 din Convenție

Art. 3 din Convenție

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante."

A. Aplicabilitate

171. Potrivit jurisprudenței Curții, art. 3 constituie un drept absolut. Cu alte cuvinte, nu se poate deroga de la acesta pe timp de război sau alte situații de urgență și este formulat în termeni absoluți. Relele tratamente în sensul art. 3 nu sunt permise niciodată, nici măcar din motive de interes public. Necesitatea de a combate terorismul sau criminalitatea organizată sau de a salva viața altcuiva nu poate justifica comportamentul statului care ar încălca în caz contrar prevederile art. 3 [*Gäfgen împotriva Germaniei* (MC), 2010, pct. 176].

172. Curtea reamintește că relele tratamente trebuie să atingă un prag minim de severitate pentru a intra sub incidența art. 3 [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 86]. Evaluarea depinde de ansamblul circumstanțelor cauzei, cum ar fi:

- durata relelor tratamente, efectele fizice sau mentale, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei [*Jalloh împotriva Germaniei* (MC), 2006, pct. 67; *Svinarenko și Sliadnev împotriva Rusiei* (MC), 2014, pct. 114];
- scopul pentru care au fost aplicate relele tratamente [*Gäfgen împotriva Germaniei* (MC), 2010, pct. 88];
- intenția sau motivația ascunsă, deși absența unei intenții de a umili sau de a înjosi victima nu poate exclude în mod definitiv o încălcare a art. 3 [*V. împotriva Regatului Unit* (MC), 1999, pct. 71];
- contextul în care au fost aplicate relele tratamente, cum ar fi o atmosferă de tensiune și emoții sporite [*Selmouni împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 104].

173. Atunci când relele tratamente ating un prag minim de severitate, implică, de obicei, vătămări fizice propriu-zise ori suferințe psihice sau mintale intense. Cu toate acestea, chiar și în absența lor, în situația în care tratamentul umilește sau înjosește un individ, demonstrând lipsă de respect pentru acesta sau diminuându-i demnitatea umană, sau trezește sentimente de frică, angoasă sau inferioritate capabile să distrugă rezistența morală și fizică a unei persoane, tratamentul poate fi caracterizat ca degradant și intră, de asemenea, sub incidența interdicției prevăzute de art. 3. O astfel de evaluare este subiectivă. Poate fi suficient ca victima să se considere umilită după părerea sa, chiar dacă nu și după părerea altora [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 87].

174. Curtea a considerat în jurisprudența sa că tratamentul este „inuman" întrucât a fost premeditat, a fost aplicat timp de mai multe ore și a cauzat fie o vătămare fizică și mentală reală, fie o suferință fizică și mentală intensă [*Labita împotriva Italiei* (MC), 2000, pct. 120; *Ramirez Sanchez împotriva Franței* (MC), 2006, pct. 118]. Tratamentul a fost considerat „degradant" atunci când a fost de natură să provoace victimelor sale sentimente de frică, angoasă și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească, putând chiar să le doboare rezistența fizică sau morală, sau când a fost de natură să conducă victima să acționeze împotriva voinței sau conștiinței sale [*Jalloh împotriva Germaniei* (MC), 2006, pct. 68].

175. Potrivit *Gäfgen împotriva Germaniei* (MC), 2010, pct. 90, atunci când califică relele tratamente drept acte de tortură, Curtea aplică un stigmat special tratamentelor inumane care provoacă suferințe foarte grave și crude [*Selmouni împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 96]. Pe lângă gravitate, există elementul intenției al torturii în ceea ce privește producerea intenționată de dureri grave sau suferințe, cu scopul, *inter alia*, de a obține informații, de a aplica pedepse sau de a intimida victima[13] (*Aksoy împotriva Turciei*, 1996, pct. 115).

176. Cu toate acestea, în cazul în care o persoană este lipsită de libertate sau, mai general, se confruntă cu agenții de aplicare a legii, Curtea a subliniat faptul că pragul de gravitate nu poate fi considerat drept o eventuală situație în care nu se solicită constatarea unei încălcări pe motiv că pragul de gravitate nu a fost atins. Curtea a subliniat că orice ingerință la adresa demnității umane afectează însăși esența Convenției. Prin urmare, orice comportament al agenților de aplicare a legi față de o persoană care diminuează demnitatea umană constituie o încălcare a art. 3. Acest lucru se aplică în special utilizării forței fizice împotriva unei persoane în cazul în care comportamentul său nu impune strict acest lucru, indiferent de impactul asupra persoanei în cauză [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 101]. Curtea a aplicat aceste principii și în cauzele care priveau dispersarea violentă a adunărilor [*Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 41 și 48; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 62 și 71]. Faptul că tratamentul în cauză a avut loc în public în prezența unui număr mare de persoane și a fost raportat în mass-media poate fi considerat un factor agravant (*Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei*, 2020, pct. 48).

13. A se vedea art. 1 din *Convenția ONU împotriva torturii*

177. În sfârșit, trebuie arătat că, potrivit jurisprudenței Curții, nu numai acțiunile agenților statului ar putea fi imputate statului contractant, ci și acțiunile aparatelor locale pot fi imputabile statului care exercită un „control efectiv” asupra zonei (*Djavit An împotriva Turciei*, 2003, pct. 22).

178. În mod similar, statul poartă directa responsabilitate pentru acțiunile întreprinse de persoane care acționează pe baza instrucțiunilor și/sau sub controlul autorităților sau cel puțin cu consimțământul sau complicitatea acestora (*Luțenko și Verbytskîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 90-93).

B. Aspectul material

179. În contextul recurgerii la forță pentru dispersarea adunărilor publice, în *Oya Ataman împotriva Turciei*, 2006, pct. 17, Curtea a examinat utilizarea unui gaz lacrimogen, cunoscut sub denumirea de „spray cu piper”, pentru dispersarea unui grup de demonstranți. Se pare că gazul în chestiune provoacă disconfort fizic precum lacrimi și dificultăți de respirație. Curtea a făcut trimitere la Convenția privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării și folosirii armelor chimice și distrugerea acestora din 13 ianuarie 1993 și a concluzionat că utilizarea „sprayului cu piper” a fost autorizată în scopul aplicării legii, inclusiv în scopul controlului intern al revoltelor.

180. Cu toate acestea, în cauza *Abdullah Yaşa și alții împotriva Turciei*, 2013, pct. 43, Curtea a considerat că jurisprudența sa privind folosirea forței potențial letale ar trebui, în consecință, să se aplice în cazurile de utilizare a grenadelor cu gaze lacrimogene. A subliniat faptul că operațiunile poliției, inclusiv lansarea de grenade cu gaze lacrimogene, nu trebuie doar autorizate, ci trebuie, de asemenea, delimitate suficient de dreptul intern și că trebuie să existe un sistem de garanții adecvate și eficiente împotriva acțiunilor arbitrare, folosirii abuzive a forței și accidentelor evitabile**.**

181. În plus, potrivit jurisprudenței Curții, art. 3 din Convenție nu interzice folosirea forței de către poliție în scopul reprimării tulburărilor în masă, în special în ceea ce privește o persoană arestată: cu toate acestea, o astfel de forță poate fi utilizată doar dacă este indispensabilă și nu este excesivă (*Muradova împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 109; *Necdet Bulut împotriva Turciei*, 2007, pct. 23; *Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 74).

182. În cauza *Cestaro împotriva Italiei*, 2015, Curtea a calificat drept tortură actele membrilor forțelor de securitate care i-au bătut și abuzat pe demonstranți în urma ciocnirilor și devastărilor ilegale care au avut loc în timpul unui summit G8. În mod similar, în cauza *Mușeg Sagatelian împotriva Armeniei*, 2018, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 în urma faptului că Guvernul nu a prezentat o explicație convingătoare pentru vătămările suferite de reclamant în urma transferului acestuia de la o secție de poliție unde fusese adus după o demonstrație.

183. În cauza *İzci împotriva Turciei*, 2013, reclamanta a participat la o demonstrație care s-a încheiat cu confruntări între poliție și protestatari. Imaginile video ale evenimentelor examinate de Curte au arătat ofițeri de poliție lovind un număr mare de demonstranți cu bastoanele și pulverizând gaze lacrimogene. Femeile care s-au refugiat în magazine au fost, de asemenea, trase afară de poliție și bătute. Curtea a constatat o încălcare a art. 3, dată fiind folosirea excesivă a violenței împotriva reclamantei, precum și faptul că i-au fost pulverizate în față gaze lacrimogene, în circumstanțe în care acest lucru nu era necesar.

184. În cauza *Annenkov și alții împotriva Rusiei*, 2017, Curtea a constatat că autoritățile statului au încălcat dreptul la întrunire pașnică prin arestarea violentă a antreprenorilor care ocupau o piață locală în semn de protest față de vânzarea acesteia către un dezvoltator. Curtea a constatat, de asemenea, că recurgerea la forță fizică în acest context, care a provocat vătămări relativ semnificative, nu a fost justificată în temeiul art. 3 din Convenție.

185. În cauza *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 364-374, 392-396, 418-422, 429-433, precum și în ceea ce privește strategia violentă a autorităților de a pune capăt protestului din Piața

Maidan, inițial pașnic, Curtea a constatat încălcări ale art. 3, *inter alia*, din cauza lipsei de probe care să sugereze că recursul la forța fizică a poliției împotriva reclamanților fusese strict necesar din cauza comportamentului acestora. În special, reclamanții fuseseră supuși bătăilor, inclusiv cu bastoane din cauciuc și/sau din plastic, bătăi care au fost făcute public și însoțite de abuzuri verbale în anumite cazuri, care au constituit rele tratamente și, în cazul a doi reclamanți, tortură (a se vedea, de asemenea, *Luțenko și Verbițkîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 78-93; *Kadura și Smalîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 97 și 113).

C. Aspectul procedural

186. Art. 3 impune implicit că trebuie să existe o anumită formă de anchetă oficială efectivă atunci când o persoană susține în mod credibil că a fost supusă unui tratament care a încălcat prevederile art. 3, *inter alia*, de către poliție sau de către alte autorități similare [*Bouyid împotriva Belgiei* (MC), 2015, pct. 115-116; *Ostroveņecs împotriva Letoniei*, 2017, pct. 71]. Atunci când autoritățile recurg la forță, trebuie să existe o anumită formă de monitorizare independentă a acțiunilor întreprinse, inclusiv a aspectului proporționalității acesteia, pentru a asigura răspunderea pentru forța folosită. Pentru a asigura o astfel de răspundere, trebuie verificat dacă operațiunea a fost reglementată și organizată în mod corespunzător astfel încât să se reducă la minimum, în cea mai mare măsură posibilă, orice risc de vătămare corporală gravă a persoanelor fizice. O confruntare la scară largă între protestatari și agenții de aplicare a legii, care a implicat violențe din partea ambelor părți, necesită o examinare deosebit de amănunțită a acțiunilor nu doar ale protestatarilor care au acționat violent, ci și ale autorităților de aplicare a legii Curtea a subliniat necesitatea unei anchete generale privind originea și circumstanțele acestor confruntări, pentru a spori eficiența anchetei asupra oricăror plângeri individuale de rele tratamente (*Muradova împotriva Azerbaidjanului*, 2009, pct. 113-114) care trebuie deschise din oficiu de autorități, chiar și în lipsa reclamațiilor individuale depuse de participanții la miting (*Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei*, 2020, pct. 53-55).

187. De exemplu, în cauza *Najafli împotriva Azerbaidjanului*, 2012, care privea un jurnalist care fusese bătut de poliție în timp ce acoperea jurnalistic o demonstrație neautorizată, Curtea a constatat că anchetele nu respectaseră cerințele art. 3 din mai multe motive. Cea mai gravă deficiență a fost chestiunea independenței și a imparțialității anchetei, întrucât sarcina de a-i identifica pe cei responsabili pentru agresarea reclamantului a fost delegată aceleiași autorități ai cărei agenți se pare că ar fi săvârșit-o.

188. În cauza *Cestaro împotriva Italiei*, 2015, reclamantul fusese bătut și supus la abuzuri în timpul unui raid efectuat de poliția italiană în timpul unui summit G8. Dat fiind faptul că autoritățile nu au identificat făptuitorii relelor tratamente și că faptele penale legate de raidul poliției erau prescrise, Curtea a constatat o încălcare a dispozițiilor art. 3 din Convenție sub aspectul său procedural.

189. În mod similar, în cauza *Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 337-358, 377-391, 407-417, 425-428, care privea dispersarea violentă a protestului din Piața Maidan, Curtea a observat că au existat deficiențe semnificative în anchetarea evenimentelor. Anchetele și procedurile conexe nu au avut ca rezultat până în prezent stabilirea circumstanțelor referitoare la pretinsele rele tratamente aplicate reclamanților și nici identificarea tuturor celor care au făcut efectiv uz de forță împotriva reclamanților. În plus, ca rezultat al întârzierilor și omisiunilor, până la momentul intensificării anchetelor, se pare că unii suspecți și posibili făptuitori au fugit din Ucraina și, prin urmare, nu au putut fi contactați de autorități. Prin urmare, Curtea a constatat încălcări ale art. 3 sub aspectul său procedural (a se vedea, de asemenea, *Luțenko și Verbițkîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 61-73; *Kadura și Smalîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 94-96 și 107-112).

190. În cauza *Mușeg Sagatelian împotriva Armeniei*, 2018, Curtea a observat că nu au fost luate măsuri de anchetă sau evaluări cu privire la pretinsele rele tratamente la care a fost supus

protestatarul reclamant în cursul arestării și detenției în urma unei demonstrații. Curtea a hotărât că autoritățile interne nu au efectuat o anchetă efectivă.

191. În cauza *Annenkov și alții împotriva Rusiei*, 2017, unii antreprenori (care ocupau o piață locală în semn de protest față de vânzarea acesteia către un dezvoltator) au fost bătuți în timpul arestării. Curtea a observat deficiențe în cursul anchetei interne, inclusiv lipsa unei evaluări a probelor medicale și lipsa unei evaluări comparative a relatărilor reclamanților cu privire la evenimente, ceea ce le-a încălcat dreptul, în temeiul art. 3, la o anchetă efectivă.

192. În contextul protestelor în masă poate apărea o problemă cu privire la imposibilitatea de a identifica ofițerii de poliție suspectați că ar fi folosit forța nejustificată împotriva protestatarilor. În această privință, Curtea a afirmat că, atunci când autoritățile trimit ofițeri de poliție mascați pentru a menține legea și ordinea sau pentru a face o arestare, acești ofițeri trebuie obligați să prezinte în mod vizibil anumite însemne distinctive, cum ar fi un număr de identificare. Afișarea unor astfel de însemne ar garanta anonimatul acestora, permițând în același timp identificarea și interogarea ulterioară a acestora în cazul unor plângeri în ceea ce privește modul de desfășurare a operațiunii (*Hentschel și Stark împotriva Germaniei*, 2017, pct. 91).

193. Astfel, în cauza *Hentschel și Stark împotriva Germaniei*, 2017, în care reclamanții s-au plâns că au fost bătuți și că s-a folosit spray cu piper împotriva lor de către polițiști cu căști fără însemne de identificare, Curtea a constatat că nu a existat o anchetă efectivă, întrucât mobilizarea de polițiști cu căști fără însemne de identificare și dificultățile în ancheta care rezultat din acest fapt nu au fost suficient contrabalansate de măsuri de anchetare detaliate.

194. În mod similar, în cauza *İzci împotriva Turciei*, 2013, instanțele interne au admis că polițiștii și-au ascuns numerele de identitate și fețele pentru a evita să fie recunoscuți. Ancheta autorităților naționale nu a reușit să identifice majoritatea ofițerilor, doar șase dintre aceștia fiind în cele din urmă condamnați. Curtea a constatat o încălcare a obligațiilor procedurale, în temeiul art. 3 din Convenție.

V. Dreptul la libertate și la siguranță (art. 5)

Art. 5 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boala contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.”

A. Lipsire de libertate[14]

195. Pentru a stabili dacă a existat o lipsire de libertate, Curtea evaluează situația concretă a unei persoane și o serie întreagă de criterii precum tipul, durata, efectul și modul de implementare a măsurii în cauză [*Medvediev și alții împotriva Franței* (MC), 2010, pct. 73; *Creangă împotriva României* (MC), 2012, pct. 91; *De Tommaso împotriva Italiei* (MC), 2017, pct. 80; *Guzzardi împotriva Italiei*, 1980, pct. 92].

196. În această privință, un element de coerciție este un indiciu al lipsirii de libertate în sensul art. 5 § 1 (*Gillan și Quinton împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 57), și *Foka împotriva Turciei*, 2008, pct. 74-79). Cu toate acestea, scopul măsurilor luate de autorități care îi lipsesc pe indivizi de libertate nu

14. A se vedea Secțiunea I din *Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la libertate și la siguranță*.

contează în faza în care se decide dacă a existat o lipsire de libertate [*Rojkov împotriva Rusiei (nr. 2)*, 2017, pct. 74]. Chiar și măsurile destinate protecției, luate în interesul persoanei în cauză, pot reprezenta în continuare o lipsire de libertate [*Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), 2016, pct. 71].

197. Principiul potrivit căruia art. 5 § 1 nu privește simplele restrângeri privind libertatea de circulație, care sunt reglementate de art. 2 din Protocolul nr. 4, a fost confirmat în contextul protestelor în masă. Potrivit jurisprudenței Curții, trebuie avute în vedere, de asemenea, tipul, durata, efectele și modul de punere în aplicare a măsurii în cauză. Curtea a explicat că publicului i s-a cerut adesea să suporte restrângeri temporare privind libertatea de circulație în anumite contexte, cum ar fi deplasările în transportul public sau pe autostradă, sau prezența la un meci de fotbal. Astfel de restrângeri frecvente nu au putut fi descrise în mod corect drept „lipsire de libertate" în sensul art. 5 § 1, în măsura în care acestea au devenit inevitabile ca urmare a unor circumstanțe care nu au fost sub controlul autorităților, au fost necesare pentru a preveni un risc real de vătămare gravă sau de prejudicii și au fost menținute la nivelul minim necesar pentru îndeplinirea respectivului scop [*Austin și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2012, pct. 59].

198. În plus, poliția a trebuit să beneficieze de o anumită marjă de apreciere în luarea deciziilor operaționale [*P.F. și E.F. împotriva Regatului Unit* (dec.), 2010, pct. 41]. Art. 5 nu putea fi interpretat astfel încât să permită poliției să își îndeplinească atribuțiile de menținere a ordinii și de protejare a publicului, sub rezerva condiției ca acestea să respecte principiul fundamental consacrat de art. 5, care era acela de a proteja persoana împotriva arbitrarului [*Saadi împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 67-74].

199. În cauza *Austin și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2012, Curtea a examinat aplicarea art. 5 § 1 din Convenție în ceea ce privește „încercuirea" sau izolarea unui grup de persoane, măsură efectuată de poliție din motive de ordine publică. Curtea a considerat că poliția a decis să folosească de o măsură de izolare pentru a controla mulțimea în loc să recurgă la metode mai radicale, care ar fi putut provoca un risc mai mare de vătămare a persoanelor din mulțime. Prin urmare, Curtea a constatat că art. 5 nu era aplicabil. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că, dacă nu ar fi fost necesar ca poliția să impună și să mențină cordonul pentru a preveni vătămări sau prejudicii grave, natura coercitivă și restrictivă a măsurii ar fi putut fi suficientă pentru a o face să fie conformă cu art. 5 din Convenție (a se vedea, de asemenea, *Auray și alții împotriva Franței*, 2024, pct. 65-74 și 84-95, în care Curtea a confirmat jurisprudența din *Austin și alții*, constatând că art. 5 nu era aplicabil, dar a examinat cauza în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 4 și a constatat o încălcare a acestei dispoziții pe motivul lipsei unui temei juridic adecvat pentru aplicarea tehnicii de „încercuire").

200. În ceea ce privește diferite forme de arestări administrative, Curtea a constatat, de exemplu, în cauza *Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019, pct. 95, că reclamanta, care a fost arestată și reținută la secția de poliție timp de aproximativ patru ore pentru a redacta o sancțiune administrativă, a fost lipsită de libertate în respectiva perioadă de timp (a se vedea, de asemenea, *Lașmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017).

201. În *Iskanian împotriva Armeniei*, 2025, în pofida faptului că fusese eliberat anterior în urma unei instrucțiuni verbale date de un ofițer superior, în care reclamantul fusese arestat pe baza unei presupuse suspiciuni de huliganism, apoi interogat în calitate de martor și, în final, supus unui test de depistare a drogurilor, Curtea a constatat că acesta s-a aflat sub controlul exclusiv al poliției. Curtea a considerat că faptul de a se afla sub controlul exclusiv al poliției timp de peste șapte ore echivala cu o privare de libertate (pct. 145-52).

202. În comparație, detenția în *Șimovolos împotriva Rusiei*, 2011, nu a depășit 45 de minute. Curtea a ținut seama de faptul că reclamantul fusese adus la secția de poliție sub amenințarea folosirii forței și că nu fusese liber să părăsească clădirea fără autorizația ofițerilor de poliție. Curtea a considerat că a existat un element de coerciție care, în pofida duratei scurte a arestării, indica o lipsire de libertate în sensul art. 5 § 1.

203. Curtea a constatat, de asemenea, că un element de coerciție în exercitarea competențelor polițienești de oprire și percheziționare este un indiciu al lipsirii de libertate, fără a ține seama de durata scurtă a măsurii (*Krupko și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 36; *Foka împotriva Turciei*, 2008, pct. 78; *Gillan și Quinton împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 57; *Șimovolos împotriva Rusiei*, 2011, pct. 50; *Brega și alții împotriva Moldovei*, 2012, pct. 43).

204. De exemplu, în *Gillan și Quinton împotriva Regatului Unit*, 2010, Curtea a amintit că, deși perioada de timp în care fiecare reclamant a fost oprit și percheziționat nu a depășit, în niciuna din cauze, 30 de minute, în această perioadă, reclamanții au fost complet lipsiți de orice libertate de circulație, au fost obligați să rămână acolo unde se aflau și să se supună percheziției. Dacă ar fi refuzat, ar fi putut fi reținuți și plasați în detenție într-o secție de poliție, precum și acuzați penal. Curtea a observat, fără a lua o decizie definitivă cu privire la aplicabilitatea art. 5, că acest element de coerciție era indiciul unei lipsiri de libertate în sensul acestei dispoziții.

B. Legalitate

205. Expresiile „legal” și „potrivit căilor legale” prevăzute la art. 5 § 1 se referă în principal la dreptul intern și stabilesc obligația de a respecta normele materiale și de procedură ale acestuia. Cu toate acestea, „legalitatea” detenției în temeiul dreptului intern nu constituie întotdeauna elementul decisiv. În plus, Curtea trebuie să fie convinsă că detenția în cursul perioadei avute în vedere a fost compatibilă cu scopul art. 5 § 1 din Convenție, adică acela de a împiedica lipsirea arbitrară de libertate a persoanelor (*Giulia Manzoni împotriva Italiei*, 1997, pct. 25).

206. Cerința de a fi „potrivit căilor legale” de la art. 5 § 1[15] se aplică în contextul protestelor de masă:

- *Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei*, 2014; *Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019; și *Lașmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017 (reclamanți duși sub escortă la o secție de poliție în ciuda lipsei de motive pentru a nu redacta la fața locului sancțiuni administrative);
- *Mușeg Sagatelian împotriva Armeniei*, 2018 (detenția reclamantului a depășit maximul – 72 de ore fără ordin judecătoresc – autorizat prin lege)
- *Hakim Aydın împotriva Turciei*, 2020, pct. 40, lipsirea de libertate pentru o infracțiune pentru care nu putea fi impusă o astfel de măsură.

207. Legea aplicabilă trebuie, de asemenea, să respecte standardul de „legalitate” prevăzut de Convenție, care prevede ca toată legislația să fie suficient de precisă pentru a permite cetățenilor să prevadă, într-un grad rezonabil în circumstanțele date, consecințele pe care le presupune o acțiune (*Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, pct. 54).

C. Motive ale justificării prevăzute la art. 5 § 1

208. Curtea a explicat faptul că lista excepțiilor de la dreptul la libertate, în temeiul art. 5 § 1 din Convenție, este una exhaustivă și numai o interpretare strictă a acestor excepții este conformă cu scopul acestei dispoziții, și anume acela de a garanta că nicio persoană nu este lipsită de libertate în mod arbitrar [*Buzadji împotriva Republicii Moldova* (MC), 2016, pct. 84; *S., V. și A. împotriva Danemarcei* (MC), 2018, pct. 73].

209. Cel mai frecvent, în contextul protestelor în masă, motivele justificării pentru lipsirea de libertate privesc lit. b) și c) ale art. 5 § 1.[16]

15. A se vedea Secțiunea II *Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la libertate și la siguranță.*

16 A se vedea Secțiunea III *Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la libertate și la siguranță.*

210. De exemplu, în cauza *Steel și alții împotriva Regatului Unit*, 1998, primul și cel de-al doilea reclamant au fost condamnați și li s-a cerut să respecte ordinea publică, și anume să evite să acționeze într-un mod a cărui consecință naturală ar fi să îi provoace pe alții la violență. Refuzul ulterior al reclamanților de a se conforma ordinului judecătoresc a dus la lipsirea de libertate. Întrucât pedeapsa închisorii s-a datorat nerespectării unei hotărâri judecătorești, Curtea a examinat detenția în temeiul art. 5 § 1 lit. b) din Convenție.

211. În cauza *Schwabe și M.G. împotriva Germaniei*, 2011, Curtea a examinat o arestare pentru a împiedica participarea la o demonstrație. Curtea a respins argumentul Guvernului potrivit căruia luarea în custodie publică privea art. 5 § 1 lit. b), întrucât „obligația prevăzută de lege" trebuia să fie reală, specifică și îi incumba deja persoanei în cauză [a se vedea, de asemenea, *S., V. și A. împotriva Danemarcei* (MC), pct. 83].

212. În cauza *Iskanian împotriva Armeniei*, 2025, reclamantul nu s-a conformat ordinelor poliției de a înceta blocarea drumului în timpul unui protest de tip sit-in. Cu toate acestea, el a fost arestat în momentul în care părăsea zona, după dispersarea participanților. Nu mai exista nicio obligație pe care reclamantul să o fi încălcat și, prin urmare, nu exista nicio justificare pentru arestarea reclamantului în temeiul art.5 § 1 (b) (pct. 157).

213. În ceea ce privește art. 5 § 1 lit. c), în *Șimovolos împotriva Rusiei*, 2011, la data la care era programat ca summitul Uniunea Europeană – Rusia să aibă loc la Samara, numele reclamantului a fost înregistrat ca activist pentru drepturile omului în „baza de date de supraveghere". Curtea a constatat că arestarea reclamantului în stația de tren Samara, timp de 45 de minute, pentru a-l împiedica să săvârșească infracțiuni ori contravenții nespecificate, nu a fost justificată în temeiul art. 5 § 1 lit. c) din Convenție.

214. Într-o serie de cauze împotriva Ucrainei care priveau o strategie deliberată a autorităților de a pune capăt protestului din Piața Maidan, inițial pașnic, prin folosirea excesivă a forței și lipsire de libertate, Curtea a constatat încălcări ale art. 5 în legătură cu lipsa unei justificări și/sau arbitrarul în lipsirea de libertate a reclamanților (*Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 463-478; *Kadura și Smalîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 126-132; *Dubovțev și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 77-82; *Voronțov și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 42-49). În același context, în *Luțenko și Verbițkîi împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 102, Curtea a constatat că a existat o negare completă a garanțiilor prevăzute la art. 5 § 1 în legătură cu răpirea și lipsirea de libertate a protestatarilor de către persoane care acționau fie pe baza instrucțiunilor și/sau sub controlul autorităților, fie cel puțin cu consimțământul sau complicitatea acestora.

215. În cauza *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, reclamantul a fost arestat în șapte rânduri în cursul unor adunări ilegale, dar pașnice. Într-un rând, a fost reținut pentru un număr nedeclarat de ore înainte de a fi adus în fața instanței, iar în alt rând a fost reținut peste noapte înainte de a fi adus în fața judecătorului Curtea a constatat că autoritățile nu au prezentat motive explicite pentru a nu-l pune în libertate pe reclamant înainte de proces și, prin urmare, a constatat o încălcare a art. 5 § 1 din Convenție.

216. În *Navalnîi împotriva Rusiei (nr. 2)*, 2019, instanța locală a dispus arestul la domiciliu pe motiv că reclamantul încălcase obligația de a nu părăsi Moscova în cursul anchetei și a considerat că exista un risc de sustragere. Curtea a notat că reclamantul își respectase în realitate obligația. Curtea a considerat o explicație rezonabilă faptul că comportamentul acestuia justificase lipsirea de libertate și, prin urmare, a considerat ilegală lipsirea de libertate.

217. În cauza *Krupko și alții împotriva Rusiei*, 2014, în cursul unei adunări, cei patru reclamanți au cooperat cu ofițerii de poliție prezentând actele de identitate, răspunzând la întrebări și supunându-se ordinelor. Nu au fost declarați suspecți în mod oficial sau acuzați de vreo infracțiune. Curtea a constatat că arestarea lor nu putea să fi fost efectuată „în vederea aducerii în fața autorității judiciare

competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că au săvârșit o infracțiune” și a concluzionat că lipsirea de libertate a fost arbitrară.

218. În cauza *Iskanian împotriva Armeniei*, 2025, Curtea, analizând dacă exista vreunul dintre motivele justificative prevăzute la art. 5 § 1 (c), a constatat că reclamantul a fost victima unei arestări în masă, fără o evaluare individualizată a caracterului penal al faptelor. Nu se poate afirma că arestarea s-a bazat pe o suspiciune rezonabilă că acesta ar fi comis o infracțiune, întrucât documentația întocmită în legătură cu arestarea sa conținea motive juridice diferite și nu includea detalii privind faptele atribuite reclamantului (pct. 158-62).

219. Cu toate acestea, în cauza *S., v. și A. împotriva Danemarcei* (MC), 2018, care privea reținerea unor suporteri de fotbal aproximativ 8 ore fără a fi acuzați, Curtea a adus precizări cu privire la partea a doua a art. 5 § 1 lit. c), care permite arestarea sau reținerea unei persoane „atunci când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica sa săvârșească o infracțiune”. Curtea a reținut că, în principiu, această dispoziție prevede posibilitatea ca autoritățile să rețină o persoană în afara cadrului procedurii penale, cu condiția ca acestea să respecte principiul fundamental de la art. 5 de a proteja persoana în cauză împotriva arbitrarului.

220. Trebuie observat, de asemenea, că în cauza *Kavala împotriva Turciei*, 2019, Curtea a confirmat că starea de urgență în temeiul art. 15 nu putea elimina cerința unui „motiv verosimil” pentru detenția în baza art. 5 § 1 lit. c). Bănuiala că reclamantul „ar fi încercat să răstoarne ordinea constituțională prin forță sau violență” ar fi trebuit să fie justificată de fapte sau probe tangibile și verificabile legate de infracțiunea în cauză. Cu toate acestea, nici deciziile privitoare la detenție, nici rechizitoriul nu conțineau astfel de informații. Prin urmare, Curtea a constatat o încălcare a art. 5 § 1 din Convenție.

221. În sfârșit, într-o serie de cauze care priveau proteste, ingerințele în dreptul la libertate și siguranță al persoanei au fost considerate întemeiate pe un scop ulterior, ceea ce a ridicat o problemă în temeiul art. 18[17] coroborat cu art. 5 din Convenție.

222. De exemplu, în cauza *Rașad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2018, reclamanții erau activiști ai societății civile și membri ai consiliului de administrație al unui ONG care organizase proteste împotriva guvernului. Cu puțin timp înainte de una din demonstrațiile programate, reclamanții au fost arestați și acuzați de deținere de narcotice și cocktailuri Molotov. Curtea a constatat o încălcare a art. 5 § 1 considerat separat, întrucât autoritățile penale nu au prezentat niciodată nicio probă care să arate că reclamanții avuseseră vreo legătură cu cocktailurile Molotov în cauză și, astfel, să ofere o „motiv verosimil” pentru a justifica arestarea și reținerea lor. Aceste circumstanțe, privite în contextul represaliilor împotriva societății civile din Azerbaidjan, au determinat Curtea să concluzioneze că scopul real al reținerii reclamanților a fost acela de a-i reduce la tăcere și de a-i pedepsi pentru angajamentul lor social și politic activ. Curtea a constatat o încălcare a art. 18 coroborat cu art. 5 din Convenție.

223. În cauza *Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2014, reclamantul s-a deplasat într-o zonă în care avusese loc o revoltă pentru a obține o relatare la prima mână. Ulterior, a scris articole pe blogul său în care critica autoritățile și oferea propria relatare despre ce se întâmplase în timpul revoltei, care era diferită de cea a Guvernului. Reclamantul a fost acuzat de săvârșirea de infracțiuni pentru organizarea de acțiuni sau participarea activă la acțiuni care au provocat tulburarea ordinii publice pentru rezistență sau violență împotriva unor agenți publici, constituind o amenințare pentru viața sau sănătatea acestora. Curtea a constatat că trimiterea în judecată avea motivul ulterior de a-l reduce la tăcere sau de a-l pedepsi pe reclamant pentru faptul că a criticat Guvernul și pentru că a încercat să difuzeze ceea ce el considerase a fi informații adevărate pe care Guvernul încerca să le ascundă și a concluzionat că a existat o încălcare a art. 18 coroborat cu art. 5.

17. A se vedea *Ghid privind art. 18 din Convenția europeană a drepturilor omului: Limitarea folosirii restrângerii drepturilor*.

D. Garanții pentru persoanele lipsite de libertate

224. Art. 5 § 3 oferă persoanelor arestate sau reținute pe baza bănuielii că au săvârșit o infracțiune – și anume cele prevăzute la art. 5 § 1 lit. c) – garanții împotriva oricărei lipsiri de libertate arbitrare sau nejustificate [*Aquilina împotriva Maltei* (MC), 1999, pct. 47, și *Stephens împotriva Maltei (nr. 2)*, 2009, pct. 52]. În special, această dispoziție impune un control judiciar automat și de îndată al lipsirii de libertate în baza bănuielii săvârșirii unei infracțiuni, precum și dreptul persoanei de a fi judecată într-un termen rezonabil sau de a fi eliberată în cursul procedurii.[18] În cazul arestului preventiv, dacă persoana în cauză este eliberată după o scurtă perioadă de timp, cerința de a aduce persoana respectivă în fața autorității judiciare competente nu trebuie, ca atare, să constituie un obstacol în calea arestării preventive pe termen scurt, care intră sub incidența părții a doua a art. 5 § 1 lit. c) [*S., v. și A. împotriva Danemarcei* (MC), 2018, pct. 126].

225. În ceea ce privește partea a doua a art. 5 § 1 lit. c), Curtea a reținut că cerința de „scop” în temeiul art. 5 § 1 lit. c) – și anume aducerea unei persoane înaintea autorității judiciare competente – se aplică, de asemenea, și în această privință. Cu toate acestea, această cerință trebuie aplicată cu o anumită flexibilitate, astfel încât problema conformității să depindă de posibilitatea ca persoana arestată, în conformitate cu art. 5 § 3, să fie adusă de îndată înaintea judecătorului pentru a examina legalitatea lipsirii sale de libertate sau pentru a fi eliberată înainte de această dată. În plus, în cazul nerespectării acestei din urmă condiții, persoana în cauză trebuie să aibă un drept executoriu la reparații, în conformitate cu art. 5 § 5. Cu alte cuvinte, sub rezerva disponibilității, în dreptul intern, a garanțiilor consacrate la art. 5 § 3 și art. 5 § 5, cerința de scop nu ar trebui să constituie un obstacol în calea deținerii pe termen scurt, în circumstanțe care implică proteste sau evenimente în masă [*S., V. și A. împotriva Danemarcei* (MC), 2018, pct. 137].

226. În plus, art. 5 § 4, care este dispoziția *habeas corpus* din Convenție, prevede că persoanele deținute au dreptul de a cere activ controlul jurisdicțional al deținerii lor. De asemenea, garantează persoanelor arestate sau deținute dreptul ca legalitatea detenției lor să fie examinată „într-un termen scurt” de un tribunal și să dispună eliberarea acestora, dacă detenția nu este legală.[19]

18 A se vedea Secțiunea IV. B *Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la libertate și la siguranță.*

19 A se vedea Secțiunea VI. B *Ghid privind art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la libertate și la siguranță*.

VI. Dreptul la un proces echitabil (art. 6)

Art. 6 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie sa fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere."

A. Aplicabilitate

227. Art. 6 este aplicabil doar pentru stabilirea drepturilor și obligațiilor cu caracter civil ale unei persoane[20], sau în cazul oricărei acuzații în materie penală împotriva unei persoane[21]. În contextul protestelor în masă, apar în special probleme sub aspectul penal al art. 6 din Convenție.

228. De exemplu, în cauza *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, Curtea a constatat că procedurile administrative împotriva manifestanților, arestați în timp ce protestau cu privire la alegerile parlamentare, intrau sub incidența art. 6 sub aspectul său penal. A observat, în special, că infracțiunea de participare la o demonstrație neautorizată era sancționată în temeiul unei dispoziții care reglementa infracțiunile împotriva ordinii publice și avea ca scop reglementarea modului în care erau organizate demonstrațiile și că infracțiunea avea un caracter general, întrucât viza toți cetățenii, nu un anumit grup care deținea un statut special. Curtea a observat că reclamanții fuseseră sancționați cu amenda maximă în temeiul dispoziției aplicabile. Mai important, amenzile impuse nu aveau ca scop repararea unui prejudiciu, ci aveau un caracter punitiv și descurajator, un factor care caracterizează, de asemenea, sancțiunile penale.

20. A se vedea Secțiunea I din *Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la un proces echitabil (aspectul civil)*.
21. A se vedea Secțiunea a II-a din *Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la un proces echitabil (aspectul penal)*.

229. În mod similar, în cauza *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, Curtea a constatat că procedura administrativă era de natură penală în sensul autonom al art. 6 § 1 întrucât infracțiunea în cauză prezenta în general indiciile unei infracțiuni care aparținea sferei penale și că, având în vedere durata acesteia (până la 15 zile) și modul de executare (detenție administrativă), a atins gravitatea unei sancțiuni penale.

230. În *Mihailova împotriva Rusiei*, 2015, dispoziția relevantă prevedea ca pedepse o amendă (echivalentul a 28 EUR) și/sau 15 zile de detenție. În opinia Curții, acest fapt dădea naștere unei prezumții ferme potrivit căreia acuzațiile formulate împotriva reclamantei erau de natură „penală", prezumție care nu putea fi răsturnată decât în mod excepțional și numai dacă lipsirea de libertate nu putea fi considerată ca aducând „prejudicii semnificative", având în vedere natura, durata sau modul de executare a acesteia. Curtea nu a constatat existența unor astfel de circumstanțe excepționale în speță. Curtea a observat, de asemenea, că garanțiile procedurale cuprinse în această dispoziție, precum prezumția de nevinovăție, indicau natura „penală" a procedurii.

B. Garanții ale unui proces echitabil

231. Curtea a afirmat că cerințele generale de echitate prevăzute la art. 6 se aplică tuturor procedurilor penale, indiferent de tipul infracțiunii în litigiu [*Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit*, (MC), 2016, pct. 252]. În consecință, se aplică cauzelor care privesc protestele în masă.[22]

232. Astfel, de exemplu, în *Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2015, pct. 76, și *Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului*, 2016, garantarea dreptului la timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării în temeiul art. 6 § 3 lit. b) a fost încălcată ca urmare a deficiențelor multiple, inclusiv a unor proceduri preliminare judecății, a izolării reclamanților de lumea exterioară înainte de ședința de judecată, a lipsei reprezentării în procedura preliminară judecății și a necomunicării către reclamanți a procesului-verbal de constatare a unei infracțiuni administrative. Curtea a constatat că reclamanților în ambele cauze nu li s-a dat posibilitatea de a-și organiza apărarea și de a se familiariza cu rezultatele anchetelor efectuate pe parcursul procedurilor.

233. În cauza *Karelin împotriva Rusiei*, 2016, pct. 69-84, Curtea a menționat că lipsa acuzării a avut efect asupra funcționării prezumției de nevinovăție în timpul procesului și, în consecință, asupra imparțialității instanței de judecată, precum și în sens invers.

234. În mod similar, în cauza *Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei*, 2019, reclamanta s-a plâns de prezența ofițerilor de poliție care întocmiseră procesul-verbal de constatare a infracțiunii administrative în cursul procedurii, precum și de faptul că instanțele de fond și de apel și-au asumat rolul de a proba acuzațiile aduse împotriva sa, în lipsa acuzării. Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție și, în special, a cerinței de imparțialitate.

235. În cauza *Butkevici împotriva Rusiei*, 2018, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 și 3 lit. d) din cauza lipsei acuzării la audierile orale care au avut ca rezultat stabilirea sancțiunilor administrative, precum și din cauza faptului că instanța de judecată nu a oferit apărării posibilitatea de a interoga ofițerii care efectuaseră arestarea sau orice persoană menționată în dosar pe care Curtea o considera martor.

236. În *Navalnîi împotriva Rusiei* (MC), 2018, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 și 3 lit. d) în șase rânduri, întrucât instanțele interne și-au bazat hotărârile numai pe relatările poliției.

237. În mod similar, în cauza *Mușeg Sagatelian împotriva Armeniei*, 2018, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 întrucât instanțele interne au admis fără rezerve versiunea poliției a evenimentelor, nu au abordat în mod adecvat niciuna dintre observațiile reclamantului și au refuzat

22 A se vedea Secțiunea I din *Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului: Dreptul la un proces echitabil (aspectul penal)*.

să examineze martorii apărării. Curtea a observat că art. 6 § 3 lit. d) le lasă acestora, din nou ca regulă generală, sarcina de a aprecia dacă este necesar să citeze martori. Cu toate acestea, evaluarea face obiectul examinării Curții.

238. În cauza *Kasparov și alții împotriva Rusiei*, 2013, Curtea a constatat că lipsa unei posibilități rezonabile pentru reclamanți de a-și prezenta versiunea referitoare la circumstanțele arestării lor în timpul unui protest a încălcat principiul egalității armelor și dreptul la un proces echitabil.

239. În cauza *Olga Kudrina împotriva Rusiei*, 2021, pct. 38-41, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 și a art. 6 § 3 lit. d) în ceea ce privea neexaminarea martorilor de către instanțele interne, care ar fi putut clarifica acuzațiile formulate împotriva reclamantei cu privire la participarea sa la un protest. Curtea a considerat că relevanța depozițiilor martorilor era evidentă în cauza reclamantei, chiar dacă aceasta nu și-a motivat în mod întemeiat cererea de citare și examinare a acestor martori.

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile Camerei care nu sunt definitive, în sensul art. 44 din Convenție sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43.” În cazurile în care Colegiul Marii Camere acceptă cererea de retrimitere, hotărârea Camerei nu devine definitivă și nu produce așadar niciun efect juridic; hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care rămâne definitivă.

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (*http://hudoc.echr.coe.int*) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența) și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând rubrica „Versiuni lingvistice” din baza de date *HUDOC*, care apare după ce dați clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

Abdullah Yaşa și alții împotriva Turciei, nr. 44827/08, 16 iulie 2013
Adalı împotriva Turciei, nr. 38187/97, 31 martie 2005
Ahmet Yıldırım împotriva Turciei, nr. 3111/10, CEDO 2012
Alekseiev împotriva Rusiei, nr. 4916/07 și alte 2 cereri, 21 octombrie 2010
Alıcı și alții împotriva Turciei, nr. 70098/12, 24 mai 2022
Aksoy împotriva Turciei, 18 decembrie 1996, Culegere 1996-VI
Andreou împotriva Turciei, nr. 45653/99, 27 octombrie 2009
Annenkov și alții împotriva Rusiei, nr. 31475/10, 25 iulie 2017
Aquilina împotriva Maltei (MC), nr. 25642/94, CEDO 1999-III
Aşughian împotriva Armeniei, nr. 33268/03, 17 iulie 2008
Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) împotriva Regatului Unit, nr. 11002/05, 27 februarie 2007
Asociația „21 Decembrie 1989” și alții împotriva României, nr. 33810/07 și 18817/08, 24 mai 2011
Ataykaya împotriva Turciei, nr. 50275/08, 22 iulie 2014
Auray și alții împotriva Franței, nr. 1162/22, 8 februarie 2024
Austin și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 39692/09 și alte 2 cereri, CEDO 2012
Autronic AG împotriva Elveției, 22 mai 1990, seria A nr. 178

—B—

Barankevici împotriva Rusiei, nr. 10519/03, 26 iulie 2007
Barraco împotriva Franței, nr. 31684/05, 5 martie 2009
Baiev și alții împotriva Rusiei, nr. 67667/09 și alte 2 cereri, 20 iunie 2017
Bédat împotriva Elveției (MC), nr. 56925/08, 29 martie 2016
Berkman împotriva Rusiei, nr. 46712/15, 1 decembrie 2020
Berladir și alții împotriva Rusiei, nr. 34202/06, 10 iulie 2012
Boboc și alții împotriva Republicii Moldova, nr. 44592/16, 7 iunie 2022
Bodson și alții împotriva Belgiei, nr. 35834/22 și alte 15 cereri, 16 ianuarie 2025
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei (MC), nr. 45036/98, CEDO 2005-VI
Bouyid împotriva Belgiei (MC), nr. 23380/09, CEDO 2015
Bączkowski și alții împotriva Poloniei, nr. 1543/06, 3 mai 2007
Brega și alții împotriva Moldovei, nr. 61485/08, 24 ianuarie 2012
Bukta și alții împotriva Ungariei, nr. 25691/04, CEDO 2007-III
Bumbeș împotriva României, nr. 18079/15, 3 May 2022
Butkevici împotriva Rusiei, nr. 5865/07, 13 februarie 2018
Buzadji împotriva Republicii Moldova (MC), nr. 23755/07, 5 iulie 2016

—C—

Central Unitaria de Traballadores/as împotriva Spaniei, nr. 49363/20, 17 octombrie 2024
Cestaro împotriva Italiei, nr. 6884/11, 7 aprilie 2015
Chkhartishvili împotriva Georgiei, nr. 31349/20, 11 mai 2023
Chorherr împotriva Austriei, 25 august 1993, Seria A nr. 266-B
Çiçek și alții împotriva Turciei, nr. 48694/10 și al., 22 noiembrie 2022
Cisse împotriva Franței, nr. 51346/99, CEDO 2002-III
Coster împotriva Regatului Unit (MC), nr. 24876/94, 18 ianuarie 2001
Creangă împotriva României (MC), nr. 29226/03, 23 februarie 2012
Csiszer și Csibi împotriva României, nr. 71314/13 și 68028/14, 5 mai 2020

—D—

Dareskizb Ltd împotriva Armeniei, nr. 61737/08, 21 septembrie 2021
De Tommaso împotriva Italiei (MC), nr. 43395/09, 23 februarie 2017
Delfi AS împotriva Estoniei (MC), nr. 64569/09, CEDO 2015
Dilipak împotriva Turciei, nr. 29680/05, 15 septembrie 2015
Disk și Kesk împotriva Turciei, nr. 38676/08, 27 noiembrie 2012
Djavit An împotriva Turciei, nr. 20652/92, CEDO 2003-III
Drozd împotriva Poloniei, nr. 15158/19, 6 aprilie 2023
Dubovțev și alții împotriva Ucrainei, nr. 21429/14 și alte 9 cereri, 21 ianuarie 2021

—E—

Ecaterina Mirea și alții împotriva României, nr. 43626/13 și alte 69 cereri, 12 aprilie 2016
Eckert împotriva Franței, nr. 56270/21, 24 octombrie 2024
Ekrem Can și alții împotriva Turciei, nr. 10613/10, 8 martie 2022
Elena Apostol și alții împotriva României, nr. 24093/14 și alte 16 cereri, 23 februarie 2016

Elvira Dmitrieva împotriva Rusiei, nr. 60921/17 și 7202/18, 30 aprilie 2019
Emin Huseinov împotriva Azerbaidjanului, nr. 59135/09, 7 mai 2015
Éva Molnár împotriva Ungariei, nr. 10346/05, 7 octombrie 2008
Ezelin împotriva Franței, 26 aprilie 1991, Seria A nr. 202

—F—

Fáber împotriva Ungariei, nr. 40721/08, 24 iulie 2012
Feridun Yazar împotriva Turciei, nr. 42713/98, 23 septembrie 2004
Foka împotriva Turciei, nr. 28940/95, 24 iunie 2008
Fraisse și alții împotriva Franței, nr. 47626/21 și 22525/21, 27 februarie 2025
Frumkin împotriva Rusiei, nr. 74568/12, 5 ianuarie 2016

—G—

Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului, nr. 60259/11, 15 octombrie 2015
Gäfgen împotriva Germaniei (MC), nr. 22978/05, CEDO 2010
Geylani și alții împotriva Turciei, nr. 10443/12, 12 septembrie 2023
Gillan și Quinton împotriva Regatului Unit, nr. 4158/05, CEDO 2010 (extrase)
Giulia Manzoni împotriva Italiei, 1 iulie 1997, Culegere 1997-IV
Giuliani și Gaggio împotriva Italiei (MC), nr. 23458/02, CEDO 2011 (extrase)
Gorzelik și alții împotriva Poloniei (MC), nr. 44158/98, CEDO 2004-I
Gsell împotriva Elveției, nr. 12675/05, 8 octombrie 2009
Güleç împotriva Turciei, 27 iulie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-IV
Gülşenoğlu împotriva Turciei, nr. 16275/02, 29 noiembrie 2007
Gül și alții împotriva Turciei, nr. 4870/02, 8 iunie 2010
Gün și alții împotriva Turciei, nr. 8029/07, 18 iunie 2013
Guzzardi împotriva Italiei, 6 noiembrie 1980, seria A nr. 39

—H—

Hakobian și alții împotriva Armeniei, nr. 34320/04, 10 aprilie 2012
Hakim Aydın împotriva Turciei, nr. 4048/09, 26 mai 2020
Handjiski împotriva Bulgariei, nr. 10783/14, 6 aprilie 2021
Hentschel și Stark împotriva Germaniei, nr. 47274/15, 9 noiembrie 2017
Huseinli și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 67360/11 și alte 2 cereri, 11 februarie 2016
Hyde Park și alții împotriva Moldovei, nr. 33482/06, 31 martie 2009
Hyde Park și alții împotriva Moldovei (nr. 3), nr. 45095/06, 31 martie 2009
Hyde Park și alții împotriva Moldovei (nr. 5 și 6), nr.. 6991/08 și 15084/08, 14 septembrie 2010

—I—

Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 50541/08 și alte 3 cereri, 13 septembrie 2016
Ibrahimov și Mammadov împotriva Azerbaidjanului, nr. 63571/16 și alte 5, 13 februarie 2020
Ibrahimov și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 69234/11 și alte 2, 11 februarie 2016
Identoba și alții împotriva Georgiei, nr. 73235/12, 12 mai 2015
Iejov și alții împotriva Rusiei, nr. 22051/05, 29 iunie 2021
Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului, nr. 15172/13, 22 mai 2014

İmrek împotriva Turciei, nr. 45975/12, 10 noiembrie 2020
Irlanda împotriva Regatului Unit, 18 ianuarie 1978, seria A nr. 25
Isaak împotriva Turciei, nr. 44587/98, 24 iunie 2008
Işıkırık împotriva Turciei, nr. 41226/09, 14 noiembrie 2017
Işkanian împotriva Armeniei, nr. 5297/16, 13 februarie 2025
İzci împotriva Turciei, nr. 42606/05, 23 iulie 2013

—J—

Jalloh împotriva Germaniei(MC), nr. 54810/00, CEDO 2006-IX
Jeronovičs împotriva Letoniei (MC), nr. 44898/10, 5 iulie 2016

—K—

Kablis împotriva Rusiei, nr. 48310/16 și 59663/17, 30 aprilie 2019
Kadura împotriva Ucrainei, nr. 42753/14 și 43860/14, 21 ianuarie 2021
Karelin împotriva Rusiei, nr. 926/08, 20 septembrie 2016
Kasparov și alții împotriva Rusiei, nr. 21613/07, 3 octombrie 2013
Kasparov împotriva Rusiei, nr. 53659/07, 11 octombrie 2016
Kavala împotriva Turciei, nr. 28749/18, 10 decembrie 2019
Kazan împotriva Turciei, nr. 58262/10, 6 iunie 2023
Kemal Çetin împotriva Turciei, nr. 3704/13, 26 mai 2020
Khlaifia și alții împotriva Italiei (MC), nr. 16483/12, 15 decembrie 2016
Konstantin Markin împotriva Rusiei (MC), 30078/06, CEDO 2012
Kopp împotriva Elveției, 25 martie 1998, *Culegere* 1998-II
Krupko și alții împotriva Rusiei, nr. 26587/07, 26 iunie 2014
Kruslin împotriva Franței, 24 aprilie 1990, seria A nr. 176-A
Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC), nr. 37553/05, CEDO 2015

—L—

Labita împotriva Italiei (MC), nr. 26772/95, CEDO 2000-IV
Laguna Guzman împotriva Spaniei, nr. 41462/17, 6 octombrie 2020
Laurijsen și alții împotriva Țărilor de Jos, nr. 56896/17 și alte 4 cereri, 21 noiembrie 2023
Laşmankin și alții împotriva Rusiei, nr. 57818/09 și alte 14, 7 februarie 2017
Lutsenko și Verbytskyy împotriva Ucrainei, nr. 12482/14 și 39800/14, 21 ianuarie 2021

—M—

Maestri împotriva Italiei (MC), nr. 39748/98, CEDO 2004-I
Magyar Helsinki Bizottság împotriva Ungariei (MC), nr. 18030/11, 8 noiembrie 2016
Magyar Kétfarkú Kutya Párt împotriva Ungariei (MC), nr. 201/17, 20 ianuarie 2020
Makarașvili și alții împotriva Georgiei, nr. 23158/20 și alte 2 cereri, 1 septembrie 2022
Mahmudov împotriva Rusiei, nr. 35082/04, 26 iulie 2007
Malofeieva împotriva Rusiei, nr. 36673/04, 30 mai 2013
Manannikov împotriva Rusiei, nr. 9157/08, 1 februarie 2022
Maria Alehina și alții împotriva Rusiei, nr. 38004/12, 17 iulie 2018
Mătăsaru împotriva Republicii Moldova, nr. 69714/16 și 71685/16, 15 ianuarie 2019

Medvediev și alții împotriva Franței (MC), nr. 3394/03, CEDO 2010
Mihailova împotriva Rusiei, nr. 46998/08, 19 noiembrie 2015
Mkrtcian împotriva Armeniei, nr. 6562/03, 11 ianuarie 2007
Muradova împotriva Azerbaidjanului, nr. 22684/05, 2 aprilie 2009
Murat Vural împotriva Turciei, nr. 9540/07, 21 octombrie 2014
Mușeg Sagatelian împotriva Armeniei, nr. 23086/08, 20 septembrie 2018
Mustafa Hajili și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 69483/13 și alte 2 cereri, 6 octombrie 2022

—N—

Nagmetov împotriva Rusiei (MC), nr. 35589/08, 30 martie 2017
Najafli împotriva Azerbaidjanului, nr. 2594/07, 2 octombrie 2012
Navalnîi și Gunko împotriva Rusiei, nr. 75186/12, 10 noiembrie 2020
Navalnîi și Iașin împotriva Rusiei, nr. 76204/11, 4 decembrie 2014
Navalnîi împotriva Rusiei (MC), nr. 29580/12 și alte 4 cereri, 15 noiembrie 2018
Necdet Bulut împotriva Turciei, nr. 77092/01, 20 noiembrie 2007
Nemțov împotriva Rusiei, nr. 1774/11, 31 iulie 2014
Nurettin Aldemir și alții împotriva Turciei, nr. 32124/02 și alte 6 cereri, 18 decembrie 2007

—O—

Obote împotriva Rusiei, nr. 58954/09, 19 noiembrie 2019
Olga Kudrina împotriva Rusiei, nr. 34313/06, 6 aprilie 2021
Öllinger împotriva Austriei, nr. 76900/01, CEDO 2006-IX
Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei, nr. 44079/98, 20 octombrie 2005
Ostroveņecs împotriva Letoniei, nr. 36043/13, 5 octombrie 2017
Ouranio Toxo și alții împotriva Greciei, nr. 74989/01, CEDO 2005-X (extrase)
Oya Ataman împotriva Turciei, nr. 74552/01, CEDO 2006-XIV

—P—

P.F. și E.F împotriva Regatului Unit(dec.), nr. 28326/09, 23 noiembrie 2010
Pastor și Ţiclete împotriva României, nr. 30911/06 și 40967/06, 19 aprilie 2011
Pentikäinen împotriva Finlandei (MC), nr. 11882/10, CEDO 2015
Peradze și alții împotriva Georgiei, nr. 5631/16, 15 decembrie 2022
Perinçek împotriva Elveției, nr. 27510/08, 17 decembrie 2013
Petropavlovskis împotriva Letoniei, nr. 44230/06, CEDO 2015
Plattform "Ärzte für das Leben" împotriva Austriei, 21 iunie 1988, seria A nr. 139
Primov și alții împotriva Rusiei, nr. 17391/06, 12 iunie 2014
Promo Lex și alții împotriva Republicii Moldova, nr. 42757/09, 24 februarie 2015
Protopapa împotriva Turciei, nr. *16084/90*, 24 februarie 2009

—R—

Rai și Evans împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 26258/07 și 26255/07, 17 noiembrie 2009
Ramirez Sanchez împotriva Franței (MC), nr. 59450/00, CEDO 2006-IX
Rashad Hasanov și alții împotriva Azerbaidjanului, nr. 48653/13 și alte 3, 7 iunie 2018

Razvozjaiev împotriva Rusiei și Ucrainei și Udalțov împotriva Rusiei, nr. 75734/12 și alte 2 cereri, 19 noiembrie 2019
Rekvényi împotriva Ungariei (MC), nr. 25390/94, CEDO 1999-III
Rotaru împotriva României (MC), nr. 28341/95, CEDO 2000-V
Rojkov împotriva Rusiei (nr. 2), nr. 38898/04, 31 ianuarie 2017

—S—

S., v. și A. împotriva Danemarcei (MC), nr. 35553/12 și alte 2 cereri, 22 octombrie 2018
Saadi împotriva Regatului Unit (MC), nr. 13229/03, CEDO 2008
Sáska împotriva Ungariei, nr. 58050/08, 27 noiembrie 2012
Schwabe și M.G. împotriva Germaniei, nr. 8080/08 și 8577/08, CEDO 2011 (extrase)
Selmouni împotriva Franței (MC), nr. 25803/94, CEDO 1999-IV
Sindicatul „Păstorul cel Bun" împotriva României (MC), nr. 2330/09, CEDO 2013
Sinkova împotriva Ucrainei, nr. 39496/11, 27 februarie 2018
Șolari împotriva Republicii Moldova, nr. 42878/05, 28 martie 2017
Stankov şi Organizaţia Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei, nr. 29221/95 și 29225/95, CEDO 2001-IX
Steel și alții împotriva Regatului Unit, 23 septembrie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-VII
Stephens împotriva Maltei (nr. 2), nr. 33740/06, 21 aprilie 2009
Svinarenko și Sliadnev împotriva Rusiei (MC), nr. 32541/08 și 43441/08, CEDO 2014 (extrase)

—Ș—

Șapovalov împotriva Ucrainei, nr. 45835/05, 31 iulie 2012
Șimovolos împotriva Rusiei, nr. 30194/09, 21 iunie 2011
Şimşek și alții împotriva Turciei, nr. 35072/97 și 37194/97, 26 iulie 2005
Șmorgunov și alții împotriva Ucrainei, nr. 15367/14 și alte 13 cereri, 21 ianuarie 2021

—T—

Taranenko împotriva Rusiei, nr. 19554/05, 15 mai 2014
Ter-Petrosyan împotriva Armeniei, nr. 36469/08, 25 aprilie 2019
The Gipsy Council și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 66336/01, 14 mai 2002
Times Newspapers Ltd împotriva Regatului Unit (nr. 1 și 2), nr. 3002/03 și 23676/03, CEDO 2009

—U—

Uzunget și alții împotriva Turciei, nr. 21831/03, 13 octombrie 2009

—V—

V. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 24888/94, CEDO 1999-IX
Varoğlu Atik și alții împotriva Turciei, nr. 76061/14, 14 ianuarie 2020
Virabian împotriva Armeniei, nr. 40094/05, 2 octombrie 2012
Voronțov și alții împotriva Ucrainei, nr. 58925/14 și alte 4 cereri, 21 ianuarie 2021
Vierențov împotriva Ucrainei, nr. 20372/11, 11 aprilie 2013

—Y—

Yılmaz and Kılıç împotriva Turciei, nr. 68514/01, 17 iulie 2008
Yılmaz Yıldız și alții împotriva Turciei, nr. 4524/06, 14 octombrie 2014

—Z—

Zaharov și Varjabetian împotriva Rusiei, nr. 35880/14 și 75926/17, 13 octombrie 2020
Zülküf Murat Kahraman împotriva Turciei, nr. 65808/10, 16 iulie 2019
Ziliberberg împotriva Moldovei (dec.), nr. 61821/00, 4 mai 2004